

בס"ד

מאמר מערכת

ירושה וישיבה

"צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ"

(דברים טז,ב)

כותב רש"י: "צדק צדק תרדוף, הlek אחר בית דין יפה. למען תחיה וירשת, כדאי הוא מני הדינין הכהרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתה". ולשון חז"ל בספר דברים (פיסקא קמד): "למען תחיה וירשתה את הארץ, מלמד שמנוי הדינין כדאי הוא להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם ושלא להפילם בחרב".

נדרך ביאור, דהכתב אומר "למען תחיה וירשת את הארץ" ואילו חז"ל מפרשים שהוא להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם, וככארה היה ראוי לומר כדאי הוא להחיות את ישראל ולהורישים את אדמתם, כלשון הכתוב. ומישב מהר"ם אלשיך ז"ל בענייני משה (רות א,א), שירושה הוא העמידה בארץ תמיד, בדרך שאמרו "ירושה אין לה הפסק". א"כ בזכות השופטים הכהרים לא בלבד ירושים ארץ, אלא גם יש כח וזכות לחיות בארץ ולשבת בה תמיד, וגם אם יש מלחמות אין נופלים בחרב, כמבואר בספר הנ"ל. וכן וייה בימי שפטו השופטים – "דור שהיה שופט את שופטי", אשר אווי להם לשופטיו – ויהי רעב בארץ. כי לא יכולו לשבת בה מחוסר כל, כמ"ש רצ"ל (ב"ב צא,א) שאלימליך ובניו גдолין הדור היו ואילו מצאו אפילו סובין לאכול לא היו יוצאים לחורל. ונענשו מושום שהיה להם לבקש בשדה מואב", ועל זה לא היו ראויים רשב"י מושום שבתחלת אמונה ירדו "לגור בשדה מואב", וכמ"ש התרגומים "והו תמן לעונש. אבל אחר כך "ויהיו שם כו' וישאו להם נשים" כו'. וכמ"ש התרגומים "והו תמן רופילין" ככלומר עשו שם שרים וחשובים, כי חשבו להשתקע שם. אכן נענשו. וכמ"ש מהר"ם אלשיך שם.

אבל צ"ב למה תלה מניין הדינין הכהרים בירושה וישיבת בארץ ישראל דוקא. ונראה דהנה ידועה הקושיא בסתרת הפסוקים, דפעם אחת אומר הכתוב "בניים אתם לה' אלהיכם". ופעם אחת אומר "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם". א"כ מה האמת האם דין בניים יש לנו או דין עבדים. והישוב הפשוט הוא אין הדבר תלוי אלא בנו, אם עושים רצונו של מקום יש לנו דין בניים, ואם לאו עבדים. וישיבת ישראל בארץ ישראל היא מורה על כי יש לנו דין בניים, דארצ"ל "הדר בארץ ישראל דומה כמו שיש לו אלוהה והדר בחורל" כו'. וכתבו המפרשים הארץ ישראל דומה כמו שיש השכינה, "אשר עני ה' בה מראשית השנה" כו' ולא נמסרה הנגghtה בידי שרי מעלה, אבל בחורל הוא תחת שליטת השרים. וכך הדר בחורל דומה כמו שעבוד אלהים

אחרים, כמו' השגמ' בסוף כתובות. וברור שדווקא לבן יש זכות לדoor בפלטרין של מלך, אבל עבד אינו/dr אלא חוץ לפלטרין.

א"כ זה כוונת חז"ל שהשופטים המערמידים משפט ההלכה כדאים הם להוריש ולהושיב את ישראל על אדמתם, העניין הוא משום שהשופטים משפט ההלכה הם עניי העם, המישראל אורחותם ומשכיניהם שלום בין איש לבין רעהו - כי יבואו אליהם לדורש אלהים. ובזה והם כביכול המתווכים ביןם לבין הקב"ה. בברכות ד: "ולמה נקרא שם כרתי ופלתי? כרתי שכורתיים דבריהם, ופלתי שמופלאים בדבריהם. וככתבו התוספות שם בשם רבינו תם שכרתי ופלתי הם הסנהדרין. [וכן מפרשים הגאנונים, כמובא באוצר"ג שם]. ובסנהדרין וב: "על פסוק ויהי דוד עוזה משפט וצדקה לכל עמו" שואלה הגمرا והלא במקום שיש משפט אין צדק. ומשיבה שהמשפט הוא לזה שהחזר לו את ממונו, הצדקה לזה שהוציא הגזילה מתחת ידו. כלומר זהה הצדקה האמיתית, ומה שאמרה ההלכה "צדק דצק תרדוף"כו' הוא ליישר האדם ולצלו מהחטא. וזה א"כ שופטים – עניין העדה. ולכן השופטים ביושר מודיעים לעם משפטי ה', ללא משואה פנים, ודאי וודאי שכדי הוא להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתם, שהרי כח המשפט הוא כח קיום ההלכה. ובקיים ההלכה ועשית רצונו של מקום האו דיש לנו דין בנימז זכות לשבת בארץ ישראל.

וא"כ אם להפוך להפק ח"ו, כך היא המדתה. בשבת קלט, א: "אי בטלי דיןני בטלי גזרפי". פרש רש"י: "דיןני, רשיים מישראל שמטין דין". ומשמעות דברי הערוך והגאנונים ורש"י הוא שפירוש גזרפי הוא גזירות. ע"ש. והן הן דברי הכתוב "צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת הארץ". ובימי שפט השופטים ויהי רעב בארץ. מעולם גם בגלות האחראונה היה כח בידי שופטי ישראל לדון על פי חוקי ההלכה, השליטים הבינו זאת. מי שלא נתן היה מי שרצה להרשות את עם ישראל, כי ידעו שקיים העם הוא בקיום המצוות, ולא שופטים ושוטרים שעומדים על המשמר לא יהיה קיים. גם כאן בארץ ישראל ידוע מי היו ראשיה המדינה ושאייפותיהם. [ראה בכתביו של הרב הראשי הראשון, הרב הרץוג צ"ל, כמה התתרמר על שלא שועו לדבריו להקים בתיהם משפט ראויים לשם]. אבל דומה כי לא עוד עת לחשوت.

גלוון 42 עוסק:

- א. מחידושים מרן הגר"ע יוסף שליט"א על הרמב"ם הלכות תרומות מכ"י. [נדפס באדיבותו של הגר"י יוסף שליט"א ראש ישיבת חזון עובדיה].
- ב. שוויות מהגרש"מ עמאר שליט"א. הפרשת תרו"ם מפירות המבשילים אחר זמן.
- ג. פרק א' מתוך הספר "ען השדה" הלכות ערלה. הרש"ז ריש שליט"א.
- ד. תקנת ב' חלות בארץ ובחו"ל. הרב שמואל אביגן שליט"א.
- ה. מצות הכרם בבוצר ה' גפנים לבתו. העורך.
- ו. מדור תגבות. הפרשת תרו"ם על ידי משגיחים. הרב אהרן בוарון שליט"א.

מרן הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א
הראשון לציוון נשיא מועצת חכמי התורה
ונשיא המכון "למצאות התלויות בארץ"

מתוך ספרו של מרן שליט"א **"טבעת המלך"** על הרמב"ם כ"י משנה תרצ"ט¹

הלכות תרומות

פרק ה הלכה כב

**התורם מחבית יין על יין ונמצא חומץ בו, ואם ספק תרומה ויחזר ויתרומ וain
אחד משתיהן מדעת בפני עצמה.**

הרדרב"ז (הלכה כג) הקשה, דהא הוי ספיקא דאורינייתא, ולמה אין מדעת. ויישב
דיימוע מדרבנן. והערך השלחן בספר הזכורן (מערכת ס אות טז, והגינו כפול באות
כד), הקשה ע"פ רדב"ז למ"ש ספק בגוף וספק בתערובת, כגון שאינו מדרבנן אלא
מצד תערובת אסור, והרי הכא אינו מדרבנן אלא מצד תערובתו. ע"ש. ולפען"ד עיקר
קושיות רדב"ז לק"מ, דיל' דבתרומה זהה הזמן מייר. ואינו דוחק להעמיד בן המשנה,
דכהאי מתניתין איתא בפרק ז (משנה ו), ושם ברישא (משנה ה) מוקמינן לה בפסחים
(מד). בהכי. והן אמת שבמשנה למלך סבירא ליה דבספק תרומה לחומרא, כתרומה
פירוח דרבנן. עיין באחרונים ובריש ספר שבת הארץ מה שכתבו זהה.

פרק ו הלכה ו

וז שאלת תרומה וכו', ולוקה על אכילתתה ואין משלם.

הרדרב"ז מקשה דבسف"ו מהלכות שנדרין איתא, דהחוובל שוה פרוטה משלם ואין
ЛОקה, וממאי כאן כתוב ובניו שלוקה ואין משלם. ועוד במתניתין דמכות כל המשלים
אין לוקה, אלמא דממוןא משלם מליקא לאeki. ויל' התם לאו גרידא, אבל hicca
דאיכא מיתה בידי שמיים או כרת לוקה להפטר ממיתה בידי שמיים וכרתת. עכ"ד.
תירצחו תמה, שר宾נו (פרק א מהלכות נערה בתולה הלכה יא) כתוב, שאם הייתה
מחייבי לאוין או כריתות לוקה וזה ואין משלם, הרי דגם בלבד לוקה ואין משלם.
אך האמת שר宾נו פוסק קר' יוחנן (בכתובות לב:), ולא בעולא. וכבר הגם' בכתובות
הקדשתה על ר' יוחנן מתניתין דמכות בעדים זוממין, כל המשלים איינו לוקה,

¹ מתוך קובץ "זכרון ברוך" הוצ' ישיבת "חוץ עובדיה".

ומהכהו שווה פרוטה משלם, ותירצה דשאני התם דבריורש ריבתה תורה אוטם לתשולם, וכדברי מון שם בהלכות נערה בתולה, וכן מוכח בדבריו כאן.

פרק ז הלכה א

טמא שאכל תרומה טמאה אינו לוקה.

הפרי חדש בימים חיים מקשה על דברי רשי"י (יבמות צ. וגיטין נד). שכחן דכהן טמא שאכל תרומה טמאה בmittah, מהגמרא שמביאים הכספי משנה ושאר אחידונים, פרט לו שמחוללת ועומדת. ועיין שם מה שכטב לישב זה. וכן בספר בני יעקב (שוזן) עמד עלזה. ועיין עיר אוזן (מערכת תאות ל), מה שכטב בזה, בשם מהר"א ומחנה ראובן. ועיין עוד בערך השלחן בספר הזיכרון (מערכת תאות ט). ולענ"ד אשთמייט מנינוו מלכי דברי התוס' סנהדרין (פג) וחולין (קא). שם ט"ס ובהגב"ח, וצ"ל שננטמאה], שהילקו בנטמא גופו קודם, דעתחיב בmittah קודם שננטמאה התרומה, וקרא מיيري בתרומה שננטמאת קודם שננטמא האוכל. אע"ג דהוי איסור כולל, בכשנטמא אחר כך מיגו דאיתסר בטהורה וכו', ובهاacha², שאני הכא דגלי קרא. ע"ש. אם כן אין מקום לקושיתם, בשנאמר דריש"י מיירי בנטמא הוא קודם. איברא דריש"י יבמות צ"ע עדין, שישים לדלא חילך ה. ע"ש. שי"ר להגאון רשי"ש, גיטין, על דברי הגליון הש"ס שם, שגם כן הקשה מחולין פרט לו זו וכו', ומישב עפ"ד תוס'. [ולא זכר שכבר כתוב כן גליון הש"ס עצמו בחולין שם]. והעיר דריש"י יבמות עדין קשה. ועיין עוד רשי"י בכוורות (יב): ד"ה חלה. אח"כ מצאתי לרבי עקיבא איגר בלילון הש"ס (חולין קיג): שהרגיש בזה, ואולם נרגש אח"כ ממתניתין דפירה (רפ"א מ"ג). וכן הביאה בעיר אוזן שם הרח"א ומחנה ראובן, שיישבו דברי רשי"י עלפי זה. [וד' ר' יהונתן בעירובין (לה)], במתניתין תרומה וננטמאת, שג"כ כתוב דכהן האוכל בmittah, קשים מאד לישבם, דסימן דברים תמורה בזה. ע"ש. וצע"ג. ולא ראייתי עדין מי שהרגיש בזה. וזה כריש"י יבמות ובכוורות (יב): שאי אפשר לישבם. וכן מצאתי תוס' עבודה זורה (סח): של"כ קשה. וראייתי שכבר הרギש בזה גליון הש"ס. ועיין עוד רשי"ש וקרני ראם על מהדרש"א שבת (יד). ואולם, הרי רבינו שאין סובר לנו, ובכל זאת הביאה (סוף פרק יד מהלכות פרה). ועיין שם בכספי משנה בשם ר"י קורוקס דל"דmittah אטמאה.

והנה לפי הנראה דרבינו איןנו מחלק בין טומאת גופ קדים ללא. איברא שהייתי מדקדק על דברי רבינו, שהתחילה טמא אסור לאכול תרומה בין טמאה בין טהורה, שנאמר בקדושים לא יאכל וכו', וסימן שבאוכל טמאה אינו לוקה שהרי איןנו עוד קודש. וא"כ לא היה לו להביא ברישא דין הטמאה ולומר שנאמר בקדושים לא יאכל,

²איסור חל על איסור.

דחתם קדשים לא טמאה משמע. הן אמת שבגמ' דרישין לה מלא יחללו, פרט למחוללה, ול"א שאינה קדושה.

ולפענ"ד רמב"ם לשיטתה ותלמידינו לשיטתה. דרמב"ם כתוב בסמור (הלכה ג) דרשית היירושלמי דתרומה טמאה בעשה, מדכתיב ואחר יאכל מן הקדשים, קדשים ולא טמא. וכ"כ רדב"ז לקמן (פ"ג מבקרים ה"ה) מפסוק זה, דאיתא בירושלמי בכורים. אבל תלמודנו (יבמות עג:) לא משמע להכוי, ומיתתי מתאלנו לזה ולא לאחר, להכוי דרש מחוללה ועומדת. ועכ"פ לשון רבנו בתחלת ההלכה איןנו מודיעק. ולכן היה אפשר לומר שגם הוא מודה בחילוק זה בין טומאת גוף קדמים ללא, ורישא בהכוי מייר, דכשנטמא גופו והתרומה בטהרתה, שפיר קרין ביה מן הקדשים לא יאכל, ובסייפה בנטמאות התרומה מייר. אבל אין משמע לי כן בסתיימת הדברים, ובכל גונוא ס"ל דפטור, כיון דגלי קרא גלי, ולא דמי לקדש דבר כל גונוא חייב, וכדרבנן. וכן נראה דעת רדב"ז שרמז כאן עמ"ש לעיל (פרק ו הלכה ו), דמאי שנא בטמא מזר לכחן, והרי לרשי זר דמי לטומאות גוף קדמה דלא פקעה, אלא ודאי שאין חלק.

אחרי כתבי כ"ז בא לידי ספר מצות המלך, וראייתי לו (ל"ת ר"ד, דק"כ) שכabb, דבאמת לרבנו נמי יש חילוק בין נטמאות התרומה לנטמא הוּא קודם, והוכיח כן דהא מדנעה בה טימאה, ואי דס"ל כתוס' דבלא הוכשר, הוה ליה לפרושי. וש"ר להר"י קורוקוס דבשלא הוכשרה מייר. והנה"ל כתבתתי. ע"כ. ואין הוכחה כלל, לרבנו נקט כלשון הש"ס, כיודע דכן דרכו, ומה שנפרש בש"ס נפרש לרבנו. ועיין שם שכתב מההיא דפירה. ושם (דק"כ"א) מifyיב דעת רשי כמתני' דפירה. עש"ב. ובקושיתו שם על האדר' כ"כ בערך השלחן (שם) הנ"ל.

ובהקירת המשנה למלך בטמא מדרבן אי אמרין מחוללת ועומדת, ראייתי להרב מצות המלך שם שפשט, מדק"ל להתוס' תרומה מדגע בה טמאה, ולימה דנטמאה מדרבנן, דהא איסורה בכויזת. והתוס' לשיטותם אין אוכל מקבל טומאה פחותה מכביצה אלא מדרבן, ובזה אמרין במיתה, אלא ודאי גם זו מחוללת. ע"כ. ולכאורה הרי הש"ס קאמר hei בקדוש, משגע בו טמאו, וקאמר שפיר קאמר רבן, ואמאי לא מתרץ דהך סברא לא ס"ל לר' יוסי הגלילי, כיון דמן התורה טהור. אך נזכרתי דר' יוסי הגלילי לשיטתה בסוטה (מד). דס"ל דגם עבירה דרבנן חוזר עליה מעורכי המלחמה, שהוא ג"כ ירא ורק הלבב. ויש לחלק. אבל צריך להבין שהרב מביא דבריו תוס' סנהדרין (פג:), דקוושיתם היא לפ"ד רבנן בקדש כיון שנגע טמאו, תקשי להו בתרומה, אלא על כרחך בשתחב לו חברו, hei נמי נימא hei. ותירץ דיודען היו דלא אייר בכך. אין בלא הוכשרה. ע"כ. וא"כ מה הוכחה מה שלא אמרו דנטמאה רק מדרבנן כיון שהיתה פחותה מכביצה, דה"ג נימא hei בקדש, ומאי פרci טמאו. ובאמת שעליינו לישב דברי התוס' עצם, לשיטותם דפחות מכביצה איןו מקבל

טומאה, מה יענו לסוגיא זו. ומצאתי שעמד ע"ז הגאון כרתי ופלתי ביערות דבש ח"ב, בסיום (דק"כ ע"ב), וכותב שזו ראייה ברורה לרשי"ו והרמב"ם דס"ל דבכל שהוא מקבל טומאה מן התורה. (גם הרש"ש שבת צא. כתוב קושיא זו בשם הגאון כרתי ופלתי, וע"ש). ולישב בדברי התוס' כתוב, דבר Zacharim (מו, וס"פ כל הבשר) איתא, דג' קראי בדם, חד מניניו למומעטי מטומאה, שם היה טמא ואכלו פטור, ותיפוק ליה כיון שנגע בו טמאו לו לדבריך שפטור בקדש טמא. ע"כ. ועודין לא ישב לנו שיטת התוס' למגמי, דכתבו התוס' דיודעין היו זה הוא לא מيري בתוחב לו חברו אל לא הוכשרה, ולהבי ניח"ל קרא דתרומה פרט למחוללה, דבעלמא מוקמי ליה בתוחב וכו'. ע"כ. לפ"ז לא ה'ק' לו כלום מאך אוכל קdash טמאה, ור"ל למה לי קרא דדם, דבזה נוכל להעמיד תרומה בתוחב לו, או בשותה בכלי חרס שאינו מטמא מגבו. [ובתוס' זבחים (קו). איתא, דמסתמא דקרה דבכ"א מيري קרא דחיבב בקודש, לפ"ז בתמורה לא ATI שפיר]. וצ"ע. [גם התוס' יבמות (ע"ג): הקשו כן בסתם דלמה לי קרא דלאסור תרומה בטומאת הגוף, תיפוק ליה כיון שנגע טמאה, ואיכא קרא דלטומאת עצמה, ויישבו בתוחב לו, א"נ לא הוכשרה. ולשיטות אין כאן קושיה. שור' לשער המלך (פ"ו מהל' ברכות ד"ד ע"ג) שהקשה מסוגיית חולין (ק.א.), דליימא גנון שאבל פחות מכביצה לתוס' דאיינו מקבל טומאה. וכן הביא דברי התוס' יבמות ותירץ כן. ע"ש. גם מצאתי להרש"ש (שבת צב) שכtab, שמעתי מקשים בשם הגאון מהרי' בעל האורים ותומים וכו' (היא הקושיה הנז'ל בספר יעדות דבש), דמאי פרבי טמאה, הא פחות מכביצה איינו מקבל טומאה, ותירץ לפי דברי התוס' חולין (ק.א.), לק"מ].

ואולם יש להוכיח לאידך גיסא דהא כל טעם דיצאה זו שמחוללת משום דין אייסור חל על אייסור, ובאישור דרבנן בעלמא לא שייך לומר כן. ועמד בזה בספר הזכרון (מערכת ת') הנ"ל. ואני לא הבנתי דהאenan קייל' אייסור חל על אייסור בכלל, וא"כ הרי כשנטמאת התמורה קודם, היהת היא לבדה אסורה, מטמא הוא, מיגו דנאסר בטהורה יאסר בטמאה. אלא ודאי דשאני הכא דמייעט קרא שמחוללה. וכן הוא לחדא לישנא בחולין (קיג': דבעלמא אחע"א ושאני הכא דמייעט קרא ומתו בו. ולפ"ז שפיר קמבעיא ליה להמשנה מלך. אך לכארה יש להביא ראייה מבבא מציעא (צא'), דבגידיoli תרומה קרין ביה לא תחסום שור בדישו, כיון דאיינו אלא מדרבן. וראייה זו הביאה בשביתת יום טוב (דצ"ה ע"ד). [והנה זה הוא לדעת התוס' שם, דריש"י הטעם דבתמורה לא עבר, DSTEM תרומה לאחר מירוח, משא"כ גידולי תרומה]. וכן כן הביא במצות המלך (דק"א ע"ב) מהרמב"ן שכtab דל"ש דבעי לקל טומאה - אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים, אם בדברי סופרים אסור נמי מקבל טומאה, דלהחמיר אמרו ולא להקל עליו. וגם אני חשבתי להביא ראייה מהCASTF משנה (ספר"ד מהל' פרה) בשם ר"י קורוקס, וראייתי שקדם בה המשנה למלך, ודחה דמעלה שאני. וזכורי שבספר שורשי הים ח"ג (דע"ג) [כתב] שראה בפירוש להר"י קורוקס שכtab להדייה הטעם משום דAMILITA דרבנן להחמיר ולא להקל. ואם"א כתעת. וכן יש להוכיח מבבא

קما (עא), לדמ"ד מעשה שבת דרבנן לא פטורי רבן משום שחיטה שאין רואיה, כיון דמה"ת רואיה, קריין ביה וטבחו. וע"ש בתוס' ד"ה אלא, ובשתה מקובצת. ועיין בספר הזכרן. ואין להקשות מה בין אלה למקדש בחיתוי קורדניתא דין חוששן לקידושין, דכפרש"י בפסחים (ז). הדיניינו טעמא דמקעינהו רבן לקידושין מיניה. ואיל"ג דרמב"ם הובא בטור אה"ע (ס"ס כ"ח), ס"ל דאפשרו שעות וחמצ דרבנן אין חוששן, מ"מ חושש בפסולי עדות דרבנן, כמו שכתב הב"י (סמ"ב) ד"ה המקדש. והחילוק פשוט, דגבגרא כיון דהוי כספיקא חיישין, משא"כ בмеди דקדושים, כיון דין שווה לה כלום מה לי אי מדאוריתא אי מדרבנן, ס"ס לא שווה פרוטה לדידה, משום הכליא לא חיישין. וכבר ראייתי (אחר שקיימתי זה מסברא) לרזב"ז (סמ"ג) ששאל על הפרש זה, ונתקה. והנה ע"ב.

והנה מה שכתב מצות המלך הנ"ל מרמב"ז, חשבתי דרכי לדוחות, דרmb"z לשיטתו דס"ל בריש ספר המצוות, שלא כריבינו דהעובר על דברי סופרים ה"ל עobar על לא תסור, והמשנה למלך לדעת רבינו קאי ועלימו תפוטף דברתו, ע"כ עליינו להביא ראייה מדברי רבנו. והנה בסוכה (כג). ע"ג גמל, מתני' רבי מאיר היא, דר"י פסול משום דברין רואיה לז', ועל גבי בהמה אסור לעלות לה בשבת, ור' מאיר מדאוריתא מחזא חזיא. וכן פסק הר"מ כ"ר"מ. וע"ש בר"ז. הרי דמוכחה מכאן אע"ג מדרא"מ, דבسوטה (כד) דמה"ת טהורה היא יתחייב עליה. [אמת שהוקשה לי דרא"מ מדרא"מ, דבسوטה (כד) קאמר, דמעוברת ומינקת חבירו דאסורים בדברי סופרים, לא שותות ולא נוטלות כתובה, דיןינו ראוי לקיימה, ואמאי הא מדאוריתא הא מחזא חזיא. ודעת רבנו שפסק בסוכה כ"ר"מ, י"ל דלאו מטעם ר"מ כתוב כן, אלא משום דלא בעינן רואיה לז', כרבנן דעשה סוכה בחג (כז). וכן ראייתי במפרשים. ועיין שער המלך הלכי' לולב. מ"מ קשייא לי דרא"מ אדר"מ. ש"ר שכן הקשה בספר ידי משה להרחה"ג ר"מ קאהם ח"ב (ס"ט), ועוד הקשה מדברי רבנו גבי המשחק בקוביא שפסק דין חייב קורבן שבועה, דיןינו ראוי להיעיד, אף דמה"ת חז. ע"ש. ובמהר"ץ חיות (סוכה שם). ולפי מה שכתב הרב רב ברכות (ד"ז ע"ב), דשאינו התם בסוכה הואל ואם עבר ועלה מקיים מצות סוכה, ואף מצוה הבאה בעבירה ליכא, כיון דין דמה"ת חזיא, ע"ש. ATI שפיר נמי הא דמשחק בקוביא. וא"כ אין לנו ראייה לחייב כיון דין דמה"ת חזיא, אלא להיפך ממשחק בקוביא שנפטר מקורבן, דחייב אינו ראוי מה"ת היפך מש"כ לעיל. והרב רב ברכות (ד"ו ע"א) פשט ספק המשנה למלך, ע"פ מה שכתב הרמב"ם, נשאת בgets פסול מדרבנן לא יצא, אלמא דלא אזלין בתחר דרבנן אפשר להקל, כל שכן להחמיר. ויל' דלא החמיר רבן להוציאה מבعلاה. וכעין מה שכתבו Tos' כתובות (נא סע"ב). וממילא יש לדוחות בזה הוכחת הרכyi יוסף (אה"ע רס"י) שהביאו שם, דהוכחה מזה בנתגרשה בגט פסול מדרבנן וזינתה מותרת לחזור לבعلاה. דיל' כנ"ל. וברכי יוסף אמר"א כתעת. ש"ר מה שכתב ג"כ בלב מרפא (דס"א). ע"ש.]

**הగאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
הרבי הראשי וראב"ד ת"א יפו**

זמן הפרשת תרו"מ פירות שטבושים לאחר הולקיטה

ד' אייר תשס"ב

לכבוד מו"ר
הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
רב וראב"ד לת"א יפו
ומורה דרכו של המכוון

השלום והברכה!

בימים אלה קיבלתי הערכה מאברך שלמד בספריו הקטן "קצירת השדה", וברצוני להפנותה
למו"ר שליט"א.

בפרק ג סע' יג כתבתי שם, שהקונה בנות מנכרי, אע"ג שהישראל אה"כ מbehilm, מ"מ אין הבחלה נקרה גמר מלאכה, אלא אסיפה הבנות מהמטע ע"י הנכרי, זה הגמר מלאכה ופטור מן המעשרות.

והנה לשאלת זו יש גם נפ"מ אם בכלל יש לעשר את הבנות בעודם קשים אף בשל ישראל, שכן שמא זה עדין לא הגיע לגמר מלאכתו, וכי"ל שאין תורמים דבר שלא גם"ל אף על דבר שלא גם"ל, והגם שבדייעבד פסקו רבינו הרמב"ם [תרומות פ"ה ה"ד] ומן השו"ע [שלא, סע' נד], שתרומות תרומה, עכ"ז ודאי שלכתהיליה יש להקפיד בכך. או שמא כלל אין כאן ספק, והבנות הגם שהם נקראו שהגינו לגמר מלאכם אע"ג שהסדרים הבחלה, ואפשר לכתחילה לעשר מהם [וראו לי ציון שכן מנהג העולם היום].

והגם שהזוכרתי ספק זה לעניין הבנות יש לציין, שבעיה זו קיימת גם באפרנסון ובאבוקדו.

והנה את דברי שם סמכתי על יסודות איתנים של הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל בכרם ציון [הלכות פסוקות עמ' מה בגאון צבי] ובסwo"ת הר צבי זרעים [ח"א סי' פד], שכחוב כן הלכה למעשה, שגמר מלאכה היינו גמר מלאכת השדה, ולא של הפרי. שהרי דגן בגמר מירוח הכרוי נחשב גם"ל, הגם שהאוכלו כמות שהוא נקרא כוסס וכו', וסיים שם שכן הורה הגרא"ש סלאנט זצ"ל.

וכן ציינתי לדברי הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשוו"ת מנהת שלמה [ח"ג סי' קמ"ד] שכחוב שבבנות כיוון שריגלים לתולשם ולהשחותם זמן ארוך עד שיבשיהם, שפיר נקרא הזמן שתולשים וראו להשהותו כגמר מלאכתו, וגם הוא דימה דבריו לחייטים. אמנם הוסיף שככל זה בבנות שצרכיכים شيء זמן, אולם הוא שמע שיש כאלה שצורך לחם ודקא בתנור ובלוי

זה אין ראויים כלל למאכל, ובזה יש להסתפק שהוא כל פטורין מעשר [בקנה מגוי], ואף שכבר הביאו שלישי, מ"מ משמע קצת שלישי הינו שלישי בישול ולא שלישי כמותו. ונשאר שם בספק. ע"ש.

ויש להעיר בדבר' ק' שההבחלה מחייבים שמרורים שם גז אטילן [בעבר זה היה במרחפים עם חומר אקורבטיט], והם גורמים להבחלה אחידה ומהירה. אולם אם אני אשאיר את האשכול על העץ, גם אז הבנות יתרככו, אולם לא אחד ולא תוכל לקטוף אשכול שלם אלא כפות בודדות, ויתור מכך גם בתלוש הם יתרככו אלא שהם ישחררו מהר, כך שבעצם מה שהסר לכל הבנות על כל הסוגים ובכל התקופות זה רק شيء זמן, אלא שכיהם הם מובלים למקరרים וכאמור.

ואמנם לעניין שלישי בישול בזה אני מסתפק שאפשר שבזמן הקטיף אין שלישי בישול שהבנה כמו עץ בזמן זה, אלא א"כ נאמר כסברת הגראצ'פ' פראנק והגראש'ס זצ"ל.

ולענין אפרנסמוון הגם שצרכיך הבחלה, מ"מ נראה לי ברור שהוא מגיע לשישי בישול על העץ. ובאבקדו אין כלל הבחלה אלא شيء זמן, וגם שם אפשר שהוא מגיע לשישי בישול לפני הקטיף.

ולכן להלכה כתבתי בספרי כדעת הבורי שהם הגראצ'פ' והגראש'ס.

והנה אברך זה העיר לי שיש שני קונטריסים של הגראצ'ז גרובסברג ויקרא שם "חקר הלכה" ו"לייבון הלכה", והעליה שם להלכה והעלם שם שאין לעשר קודם ההבשלה, וכותב שם שהסכימו עמו רבנים וביניהם ראב"ד לת"א יפו הר"ץ הלווי זצ"ל.

ובאמת שאין הקונטריסים תה"י, אך שוב עיניתי וראיתי שבחדושים וביאורים להגר"ח גריינמן שליט"א [הלי" תרומות ס"ס ב] כתב שהשאבי הגיע לעונת המעשרות כיוון שלעולם הם נלקטין כך, וזה סדרן, ומתחייבים בתrho"מ משעה שהם נלקטין.

ועוד ראייתי להרב מנהת יצחק [ה"י סי' קז] שכותב תשובה להרב מנדרסון מקומות, בעניין האפרנסמוון ורצה לחלק בננה שלעולם נלקט כך לבין אפרנסמוון שرك מה שלשchorה נלקט כך ויצא לדון אם אפשר לעשר בתנאי שיחול רק אחר הבשלה, ובסוף כתב לעשר מיד ממ"ג, עי"ש. [אלא שכיוום המציגות באפרנסמוון כבנה, ומה גם שכמדומני הבנה אינה רואה כלל בקטיף להבדיל מהאפרנסמוון שהוא עפיין יש בו שלישי בישול, וכאמור].

מכל מקום כיוון שנתעוררה שאלה זו שוב, אבקש לדעת את דעתו הגדולה של מו"ר להלכה ולמעשה כדי שנוראה בזה למשעה.

בברכה שניואר ז. רוחה

תשובה לשאלת הנ"ל

בעהית"ש בששי בשבת שמנה ועשרים יום לאייר התשס"ב
יום הלולא דشمואל הנביא ע"ה וזיע"א

ליידי וחביבי
הרה"ג רבינו שניאור זלמן ריווח שליט"א
הרבי דמושב בית עוזיאל
ו יור' המכון למצאות התלויות בארץ

שלום רב וישע יקרב

במה שהעירו לו על מה שכתב בספרו "קצירת השדה" (פ"ג אות יג') שהקונה בננות מנכרי אל"ג שהיהודי מכניסם להבילה, אין זה נחسب שנגמר מלאתו ביד ישראל, דוגמר מלאכם היא תילisha ואסיפתם מן המטוע, וכיון שהזה נעשה ע"י הגוי פטורם מן המעשרות, ולא אכפת לנו בזה שהיהודי הבחילם. ולפי"ז זמן החיוב שלהם הוא בעת שתולשים אותם.

וסמך שם דבריו על שני יסודות נאמנים, הגאון רבינו צבי פסח פראנק ז"ל בש"ת הר צבי זרעים, והגאון רבינו שלמה זלמן אוירבאך ז"ל בש"ת מנוחת שלמה ח"ג, וכמבואר בדבריו. ועיינתי בדבריו שני המאורות הגדולות הנ"ל הלא בספרתם, וראיתי ששניהם העלו לדינה דוגמר מלאכם הוא תילישתם כשמגיעים לשלב שראים לשחות ולהבשיל.

והגרא"פ ז"ל שם (סימן פד) כתוב, דוגמר מלאכה איינו דוקא כشنגמר לאכילה, שהרי חמישה מיני דגן אינם נוגרים לאכילה תיכף לקצירתם, דהרי אכילת חטה נקרה כסס, ופירש"י ז"ל בברכות (לו ע"ב) כל דבר שלא כדרכו, נקרא כסס. ותפוחי אדמה יוכיחו שאי אפשר לאוכLEN רק אחר הבישול, ולא סלקא דעתין לפוטרם מן המעשר, ובעל כרחך דוגמר מלאכה היינו גמר מלאכת השדה (עשיות גורן), והמיrhoה קובל לחיוב במעשר.

עוד כתב שם, שגם בשאר המינים מפורש בפ"ק דמעשרות עניין גמר מלאכה שלhon, וע"כ גם הבנות בוגמר לקיטנן מתחייבים אל"ג שעדיין לא ראיין לאכילה, כיון שנוגמרה בהם מלאכת השדה, וממילא דהquina אותם מהנכרי פטורים מתרומם. עכ"ל. ועיין שם עוד מה שהעיר על דברי המשפט כהן בעניין שמן שומשמין.

וגם הגרש"ז אויערבאך ז"ל בש"ת מנוחת שלמה ח"ג (סימן קמ"ד) כתב בעין הדברים הנ"ל, וככתב שהוא ק"ו מדגן שחייב טחינה ולישה ואפייה, או שאר מיני ירקות שחייב

בישול. עוד כתוב, ואולם לא דמי, דשאני הני שהמלאות הן רק הכרה האוכל, וכל אחד רגיל לעשותן בביתו כشرط לאכול, משא"כ בנות שלא מוכרים אותן בשוק רק אחר הבישול, אפשר דחויב מירוח. אבל זה לא נכון, גם חיטאים לא מוכרים אותן רק אחר טחינה, ואפילו הכח טחינה לא כלום היא, עכ"ל. [וע"ש במה שהעיר בדברי מרן החזו"א ע"ה, לפי מה שכותב לו הגאון מהר"ר שאול ברזם ע"ה, חתנו של הגאון קהילות יעקב ע"ה].

ואולם יש לחלק בין גון ותפוחי אדמה שכבר קיבלו כל מה שיכולים מן העץ או מן האדמה, וגם אם יניחום שם עוד זמן גדול לא ישנה מאומה, ועודין לא יהיו ראויים לאכילה ללא המלאותיהם שמכシリים אותו לאכילה, כמו לisha ואפייה. וכן בתפוחי אדמה, לא אפשר לו ללא בישול בשום פנים שבועלם. אבל הבנות אם יניחו בעץ שלהם יתבשלו ויתרככו, יהיו ראויים לאכילה. וכך שכך ראיתי בעניין אצל אנשים פרטיים, שיש להם שתיל של בנות בגינה ומניחם האשכבות על השתיל, ובכל פעם תולשים מהם לפיה הצורך. ולאחר מכן יכולים להבשיל אותם עד שייהיו ראויים לאכילה למגاري, והוא תולש אותם בעודם קשים ויבשים בעצים וזידים, א"כ י"ל לכארהיהם פטורים מעשרות אז, שעדיין לא בא זמן חיובם שלא נתרמו ולא נגמרה מלאכתן עדין.

ואם כן צדקו דברי החזון איש ע"ה שהורה להגר"ש ברזם ז"ל במעשה שהוא קנה בנות מן הגוי, ונגמרה מלאכה אצלו, שהבשילו אצלו, והשייבו דחויב שנגמרה מלאכתן אצל ישראל וחייב לעשרם. [וכותב שלא שאל אותו על הברכה. והගרש"א ז"ל תמה עליו, דיין חילוק לעניין הברכה בין הבשילו בידי גוי להבשילו בידי ישראל].

אולם אחרי העיון נראהصدقו רשותינו הנ"ל, טובים השניים, גם בבנות אין השתייל מוסיף להם כלום, כי גם אם ישairoו אותם תלושים בעלי שם דבר, עם הזמן הם יתבשלו ויתרככו יהיו ראויים לאכילה. ולאחר מכן בתולש הם מתבשלים, וכי עיניינו רואות, א"כ נמצא דרך הזמן הוא המבאים לבישול, ולא השтиיל. וא"כ לא מיקרי שלא נגמרה מלאכתן. ודמי לאותם פירות וירקות שעדיין צריכים הכנות שונות עד שייהיו ראויים לאכילה.

אלא שהגרש"ז אוירבאך ז"ל שם (בسف דבריו) כתוב, וכל זה בבנות שצורך רק שייחוי זמן, אבל שמעתי שיש צורך בתנור ובלי זה אין ראויים כלל למאכל, ממשמע קצת דשיעור דהבאית שלישי הוא שלישי בישול, [והוא כמ"ש בעוני בתשובה שבתנובות שדה חוברת 7], ולא שלישי בכמות. ועל כן לא דמו לחטים וכו', דשאני הכא שם היו נשאים בעץ היו מתבשלים מאליהם, ועל כן הגם דמלכתהילה נתעו אותם עד כן, מ"מ יתכן שהם פטורים למגاري. עכ"ל. וע"ש.

ולפי מה שככתי י"ל דגם באוטם בנות שעושים אותם בתוך תנורים וכדומה, מ"מ גם בתלוש הם מתבשלים מאליהם, וא"כ משגהינו למצב זה שיכולים להتبשל מאליהם גם ללא שם פעולה, מיקרי נגמלה מלאכתן. וכנראה שלדברים אלו התכוון כב' במא שהעיר שם ע"ד הגרש"ז אוירבאך ז"ל.

ואפשר דעתך דברי הגרש"ז א"ל בנויים על פי מה שככתי שם לפני כן, לדעתה הכסף משנה (פ"א מהלכות תרומות ה"א), דקרוע שתחת יד הגוי פטורה, דיש קניין לגו, ומה שמתחייב בתורה כشنגמלה מלאתן ע"י ישראל, הוא מגורת הכתוב דיגון דישראל מחייב. וככתב דלפי זה י"ל דרך שהישראל עוזה הדיגון בפועל בידים הוא דמתחייב, אבל נתמך מאליו או ע"י פועל גוי לא. דדמי לחלה שהgilgal העכו"ם פוטר, מפני שהgilgal הוא תחילת עונת חיבתו. והכא נמי בפירות עכו"ם או פירות חו"ל, דרך מירוח שנעשה ע"י ישראל ממש הוא דמחייב. ובסוף כתוב דגידי האחرونנים לא ס"ל כן ובכל עניין חייב. עכ"ד.

ואפשר דהכא נמי ס"ל שוגם לאוטם אחرونנים, מ"מ כשבועשה הישראל מעשה ההבחלה בידו ממש, אולי לכולי עולם הו דיגון דישראל וחיב בתורה, אע"ג דגם בלבד הבישול נמי הם מתבשלים מאליהם. כי סוף סוף ע"י הפעלה שמכניסים לתנורים וע"י גז או שאר חומרים יש בזזה גמר מלאכתן בידי ישראל, וחיבין בתורה.

ואולם אחר המחלוקת הרבה מהדר"ג, נלע"ד דעתן כאן חייב גם במקום שהיהודי עוזה את פעולת ההבחלה בידו ממש, וזאת משום שכל העניין של גמר מלאכה שאמרו חז"ל הוא רק גמר מלאכת השדה בלבד, וכמ"ש בהר צבי שם. והוא יתד חזק ויסודי בכל דין מעשרות. וכבר עמדתי ע"ז בעוני בתשובה אחרת, והיא נדפסה בספר הקטן כרם שלמה ח"א (הלכות תרו"מ סימן ג'). שדנתני בפרדס של גויים, והגויים קטפו את התפוזים וארצו אותם במיכלים גדולים, ואח"כ היהודים מחלקים אותם בתיבות קטנות כדי לאחלהם, ובוירטוי קביעת המעשרות, דמאז אסור לאכול מהם אפילו אכילת עראי עד שיעשר. והוא במשנה דמעשרות (פ"א מ"ה) דתנן, אינו גורנן מעשרות, הקישו אין והדלועים משיפקסו. ופירש רビינו עובדיה ז"ל שם, אימתי הוקבעו הפירות למעשר ואסור לאכול מהן עראי. וע"ש. עוד אמרו שם (במשנה ה'), וירק הנאגד משיאגד, ואם איינו אוגד עד שימלא הכללי, או עד שילקסט כל צרכו, כלכלת עד שיחפה וכו', בד"א במוליך לשוק, אבל במוליך לביתו או כל מהם עד שיגיע לביתו. ופי" בירושלמי שם (דף ד' ע"ב), שהمولיך לשוק אין הדבר תלוי בדעתו, דשמא ימצוא לקוחות, והמקח קובל למעשר. אבל המוליך לביתו תלוי בדעתו, ולא יהיה הפירות טבולים עד שיידאו פנוי הבית. וכן עולה מפירוש הר"ב והמלאת שלמה שם.

وعיין במלאת שלמה שם מה ש"ר יהוסף ז"ל, דירקות שאינן נאגדים, וכן נמי פירות האילן, ושכן דקדקו מפירוש הרמב"ם ז"ל שם (פ"ג הי"ב). וז"ל, אגד הירק אגד גדול בשדה אליו שבදעתו לאגדו אגדות קטנות לשוק הרי זה נטבל. וככתב הרדב"ז ז"ל שם, אע"פ שהוא עתיד להתייר האגודה ולעשותה אגדות קטנות הרי זה נטבל. עכ"ל.

וכתבתி שקל וחומר לאלו שנתנוו במייל גדול, שאע"פ שעתידים להעבירם לתיבועה קטנות, מ"מ כבר הוטבלו. דא"פ צריך לעשות מעשה רב, להתייר האגודה הגדולה ולהזoor ולקשור אגודות קטנות, ואפילו הכי אמרו דבר נטבל, ק"ו זה, שرك מעביר מכלי גדול לכלי קטן, דפשיטה שכבר נגמרה מלאכתן שנתנוו במייל הגדל. אלא דהרידב"ז ז"ל על הירושלמי שם כתוב בשם הגרא"א ז"ל שגורס באגד אגד גדול שלא נטבל אלא בשחתירה ואגד ממנה אגודות קטנות. ולפ"ז יש מקום לומר שגם בתפוזים הנ"ל לא נטבלו למעשר עד שיתנוו בתיבות הקטנות.

ואולם הוכחתי מביאור הגרא"א ז"ל על הירושלמי שם (פ"א ה"ד, דף ד' ע"ב) שלא לדבריו דהרידב"ז ז"ל. דאמרו שם, אוגדו צינוק גדול לשדה, אבל אם אוגדו צינוק קטן לשוק נטבל. רבי זира בעי איידין לא נגמרה מלאכת השדה ואת אמרת הכין, אלא כיini אוגדו צינוק גדול בשדה והוא עתיד לאוגוד צינוק קטן לשוק נטבל. ע"כ. והבאתי דברי פני משה שם שמשמעותם בהם מה"ל, דאעפ"י שעתייד להתייר את האגד הגדל ולעשות ממן אגדים קטנים למכור בשוק, מ"מ כבר נגמרה מלאכתו בשאגד האגד הגדל. ושכן הוא בתוספתא פ"ק שם.

ויתר מבואר ומפורש מהנ"ל בבאור הגרא"א ז"ל שם, בכתב יד א' (הלהקה ד' אות י"ז), שכותב, ע"ג שישנה את האגודה וע"ז בעי רבי זира וכו'. אלא כיini, דבאמת לא יאוגוד עוד בשדה, ומושגירה מלאכת השדה רק עתיד לאוגדו כדי למכורו בשוק אגודות קטנות, בಗלן אין לא נחשב לגבי שדה כמו גורן אחרון, והוא נגמרה מלאכת השדה. עכ"ל. הנה מבואר ומפורש דהכל תלוי במלאכת השדה דוקא, וכל שאיןו עשו בו עוד מלאכה בשדה חשיב נגמרה מלאכתו ונטבל למעשר, שכבר נגמרה מלאכת השדה. אבל שאר מלאכות שאיןן של שדה לא איכפת לנו בהו כלל. ועכ"ל מה שעתייד להתייר אותה אגודה ולהזoor ולעשות אגודות קטנות, איןנו כלום, זהה לא נעשה בשדה, אלא בשוק.

וגם בכתב יד ב' דהഗרא"א ז"ל שם כתוב, פ"י שבשדה לא ישנה, ונמצא נגמרה מלאכת השדה, וכשיוליך לשוק ישנה, ומשיול"ה נטבל, שהרי נגמרה מלאכת שדה. עכ"ל. וכן הוא גם בהגהת הגרא"א שם אות י"ז. ע"ש.

וע"ש שנפלאת עלי דברי הרידב"ז ז"ל שכותב ז"ל, וממשני אלא כיini אוגוד גדול בשדה, והוא עתיד לאוגדו צינוק קטן לשוק, כשיאוגדו לצינוק קטן נטבל. כן גירסת הגרא"א ז"ל בכ"ק, ר"ל דזהו גופא קמ"ל דאפילו אוגדו אם חשב להזoor ולאוגדו על צינוק קטן איןנו נטבל עד שיאגדנו בפעם השנייה על צינוק קטן, ואיןנו מתחייב קודם האיגוד השני. עכ"ל.

[ההמשך בಗליון הבא בעזה"י]

הרבע שנייאור ז. רוח שלית"א

רב איזורי ב.א. גזר ויו"ר המכון

פרק א'

[מתוך הספר "ען השדה" על הלכות ערלה כת"י]

מהות איסור ערלה

א. נאמר בתורה¹: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתו ערלו את פריו, שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" ומכאן, שכל הפירות שיוציאו האילן בתחום שלוש שנים מזמן נטיעתו, אסורים הם משומם ערלה.² וציווי זה נצטו ישראל מיד עם בואם לארץ,omid עם תחילת הכיבוש.³ ולא נתחייב אלא על עצים שיטעו מכאן ואילך, אולם עצים שכבר היו נטועים בכנסיהם לארץ, היו פטורים מן הערלה, אף שלא עבר עליהם ג' שנים.⁴

ב. אופן מנין שנים ערלה, אינו שווה בכל המקרים, ופעמים שמונה שלוש שנים מיום ליום, ופעמים שמונה פחות, ויבאוaro הדינים לפקמן בפרק יב. אולם תחילת המניין הוא לעולם מזמן הנטיעה, ולא מהזמן שהחילה האילן להוציאא פירות. ואף אם בשנותיו הראשונות לא הוציא האילן פירות כלל, מכל מקום החל מהשנה הרביעית אין בפירות דין ערלה.⁵

ג. דין ערלה נהוג באילן [גדרי אילן יבוaro לפקמן בפרק שלישי], בין אם זרע מגרעין של פרי, ובין אם שתל יהור [=ענף] של עץ, ובין אם שתל שתיל השורש שורשים.⁶

.1. ויקרא ט. כג.

.2. רמב"ם הל' מע"ש ונת"ר, פ"ט ה"י. שו"ע יו"ד רצד ס"א. ואסורים הפירות הן באכילה והן בהנאה, ויבואר לפקמן.

.3. משנה ערלה פ"א מ"ב. והירושלמי שם למד דין זה מדכתיב: כי תבואו ונטעתם, פרט לשנתנו נקרים קודם שהוא רבני הרמב"ם שחייב על המשנה שם כתוב, "اع"ג שלא כבשו את כל הארץ", משמע מהרמב"ם שהחייב לאחר שלכה"פ בבשו חלק מן הארץ, אך אם נתנו לפניו תחילת הכיבוש אף שכבר באו לארץ, פטור מן הערלה. אולם בספריו היד החזקה בהל ע"ש שם, כתוב, שמעטת שבאו כבר נתחיבו, משמע שמיד עם הביאה אף שלא התחלו עדין בכיבוש, ולא בדבריו בפיהם"ג. וכן דלקך בספר שוונים לווד זחוב"ד במקו"ע על גליון הומב"ט]. וכן פריש את המשנה בפי הריבמ"ץ עי"ש.

.4. משנה ורמב"ם שם. ובירושלמי נאמר על זה בשם ר'ABA הרא אמרה: "שורש פטור", ומסביר שם הפני"מ שאע"ג שאח"כ המשיק לגדול ביד הישואל, מ"מ זה ממשיק להיות פטור. וכן חבר הדרביי בפ"י על הרמב"ם שם, שدن מודיע יש לכתוב ד"ז, וכתב שהירושלמי ישב תמייה זג, שאע"ג שיצא ביד היישראלי ענף חדש מן הגזע שנטעו הגוי, מ"מ זה פטור מן הערלה, כיון ששורש פטור, פטור. ואם די בנטיעה של הגוי או שצרי שגום יושרש ביד הגוי, עי" מה שכח בזה הגאון רשות"א צ"ל בשווי"ת מנהת שלמה ח"א עמ' שפו ואילך.

.5. ד"ז פשות. וכן מתבאר מהסוגיא במסכת ר"ה (ט, ע"ב). וכ"כ רבני הרמב"ם בהל' מע"ש פ"ט ה"ח: "מאיימתי מונין? משעת נטיעתיה". וכן לשונו של מrown השו"ע יו"ד רצד ס"א. ועו"ע בשו"ע שם סע"י י"ש כתבת, שכד"כ הගננים הם חלשים ובג' שנים הראשונות כמעט שאים מוצאים פירות כלל.

.6. רמב"ם הל' מע"ש פ"י הל' י"א. שו"ע סי' רצ"ד סע"י טז.

ואם שטל את העז עם גוש אדמה, או העביר עז זקן למקום, פעמים שמנוה לו שונות ערלה חדש, ופעמים שלא, ונتابאו הדינים לכאן בפרק ז.

ד. פירות שם אסורים משום ערלה, עומדים באיסורם לעולם, אף לאחר שעברו על העז שלש שנים ערלה.⁷

ה. פירות שם ערלה, אסורים מן התורה בין באכילה ובין בהנאה.⁸ ואופני השימוש השונים האסורים והמותרים בפירות ערלה, נتابאו לכאן בפרק יא.

ו. האוכל כזית מפירות ערלה, לוקה מן התורה, بما דברים אמרים באוכל מפירות ערלה הגדלים בארץ ישראל, אולם האוכל פירות ערלה הגדלים בחווצה הארץ, מכין אותו מכת מרדות מדבריהם.⁹

ז. השותה שאר משקין היוצאים מפירות ערלה, אף אם שתה כשייעור איינו לוקה עליהם מן התורה. אולם השותה יין שנשחט מענבי ערלה, או שמן שנמסק מזיתים שהם ערלה, לוקה מן התורה.¹⁰ ושיעור שתיה לחיבבו מלכות, יש אומרים שהוא בכזיות, והעיקר להלכה שישיערוו ברביעית.¹¹

כך כתב בתו"כ עה"פ "שלש שנים יהיה לכם ערלים" ודרש "יהיה" באיסורו הוא עומד לעולם, והב"ד רשי"ע עה"פ. וכ"פ מrown בשור"ע שם סע"א, שהפירות אסורים באכילה ובהנאה לעולם. וכ"כ הש"ך שם בס"ק א. וכ"כ בביבארו הגרא"ס ס"ק ג, וציין לדבורי התו"כ הנ"ל.

גמ' קידושין דנ"ז ע"ב. ועי' גם פ"סחים דכ"ב ע"ב שם דרשו מהנאמר: "לא יאכל" שכל מקום שנכתב ביטוי כזה, זה אחד איסור אכילה ואחד איסור הנהה במסמע, עד שיפרט לך הכלוב. וכ"פ רבינו הרמב"ם בהל' מאכ"א פ"ח הט"ז. וכ"פ מrown בשור"ע שם ס"א.

ירושלמי פ"א הג "לוקין עליו בכזיות", וכ"פ הרמב"ם בהל' מאכ"א פ"י ה"ט. והנה בהל' י כתוב הרמב"ם שבחול שערלה נהוגת מHALCA למשה מסניין, אין לוקה מן התורה אלא מדבריהם, וכ"כ הרמב"ם שם בהל' כ"א, שהאוכל ערלה חוליל מכין מכת מרדות מדבריהם. ובפסוף מלבושים יוט' קוונטרוס חותמת הקרכע ס"א, כתוב שלפי הbanuta דעת השאלות והבה"ג שלוקה מן התורה על ערלה חוליל, ודיקיך זאת מדבריהם. ויש נ"מ בכ"ז גם בזה"ז לעניין פסול עדות, שקי"ל שאינו נפסל אלא אם עבר עבירה שחיבין עליה מלכות מן התורה. עי"ש.

משנה במס' תורות פ"ב מג. בבל' חולין דק"כ ע"ב. פסחים דכ"ד ע"ב. והנה התוס' בפסחים בד"ה אלא הקשה שרי קייל' שטעם בעיקר מן התורה, וא"כ מ"ש שאר משקין? ובפי התפאי"י עלע המשנה בחרומות Bair שדרין טעם כעיקר הינו לעניין איסורה, אולם לא לעניין מלכות. ועי' ליחס עמ"ס בבא קמא דק"א ע"א (בד"ה ולא יצבע) שהביא את המשנה שאען סוגים על שאר משקין, והקשה מדרין בגדר שצבעו בקהלפי עלה, ומישיב שאה"ג האיסור לצבעו הוא רק במשקין של זיתים עניים, אך בשאר משקין הוי כזיהה בעלמא איינו אסור אלא מדברנן. אלא שכא"ז לעניין משקין אולם לעניין שומר לפרי כבודן קליפה לא איתਮעיט משקין דידחו, עי' תוכ' רעק"א רפ"ג ודרעלן]. ולהלכה פסק הרמב"ם בהל' מאכ"א פ"י ה"ב שהמשקין היוצאים מפירות ערלה אסורים כמוותן, אלא שאין לוקין עליהם, חוץ מיין ושם שלוקין עליהם.

הנה הרמב"ם מכתב בהל' מאכ"א פ"י א הג, שהשותה סתם יין בשיעור רביעית לוקה מכת מרדות, ע"כ. והרב לחם משנה שם דן בדבריו. מי שנא מיין נסח הוא בכ"ש, ובתווך דבריו כתוב שם שרומב"ם לא מצא דין מפורש שנאמר בזה בתלמידו, ולכן כתוב שייעור הכלול בכל איסורי שתיה מדברים האסורים שהם ברביעי, עי"ש. הרי שהוא תפס כך להלכה שבכל האיסורין שייעור השתיה ברביעית. והנה הרמב"ם בהל' מאכ"א פט"ז ה"ז כתוב שם את דיני ביטול פירות ערלה

ז. הננה באיסור מפירות שהם ערלה, כגון שמכרם או נתנו לפני בהם, יש אומרים שלוקה מן התורה, אולם העיקר להלכה שאינו לוקה מן התורה, אלא מכין אותו מכת מרדוות מדבריהם.¹²

ט. יש אומרים שבשנות הערלה יש להוריד מהעץ את הפרחים בטרם ייעשו פרי. אמנם העיקר להלכה, שהחיווב להוריד את הפירות לאחר שחנתו וחל עליהם דין ערלה.¹³

בפירות היתר, וצין שם דוגמא של ביטול יין של ערלה, ונתק שיעור הין "רביעית יין". אלא שענן מלוקות בשתי יין של ערלה, לא מצינו שנקט הרמב"ם מפורש ואמנים לנוין איסור אכילת תרומה ואינו ר מב"ם מפורש שנקט שיעור, והוא בהל' חרומה פ"י ה"ב: כשם שאכילת תרומה בכוית, כך שתיה בכוית. הרי שענן תרומה כתוב להדייא שהשיעור הוא בכוית, וא"כ הכלל של השיעורים ברביעית, מפורש שאינו לעניין תרומה. ומ庫ר הדין של תרומה ציין הכסף משנה שם שהוא מהתוספתה בתורמות פ"ז ה"ג, [ועי"ש בバイור הג"א שגורס "רביעית"]. ומайдך מצינו לעניין מעשר שני חוץ לחומות, שכחוב הרמב"ם בהל' מע"ש פ"ב ה"ה שהשיעור הוא רביעית יין. ובאמת שיש לדון מדוע פעמים שיעור השיטה בכוית ולפעמים ברביעית, וכבר ذן בכך בארכות המנחה חינוך במצוה קמח בד"ה והנה, וסביר שהוא נברך אמרתי ברביעית [ולענן ערלה נראתה שלמד ברמב"ם שהוא ברביעית, ע"ש]. ועוד מצינו בכמה מקומות להרמב"ם שנtan שיעור בשתייה, עי' בהל' מעשה הקרכונת פ"א ה"ב שנקט שיעור צדי, וכן בהל' כי המקדש פ"א ה"י, וכן בחיל' מאכ"א פ"ג ה"א נקט דם שהשיעור בכוית [ועי' שם במקודם צ"ע הרמי' שצינו לדעת הרמב"ם בע"ז דס"ז ע"א שם"ל ששיעור ברמב"ם בהיל' מאכ"א פ"ט ה"א לענייןبشر וחולב. ואמנים אמרו לעיל לעניין מע"ש נקט הרמב"ם שיעור רביעית, וכן לעניין הדוגמא בביטול ערלה ציין דוגמא של רביעית, וכן בדין של סתרים ינים, וכן הוא לעניין ברכות פסק הרמב"ם בהיל' ברכות פ"ג ה"ב ששיעור שתייה ברביעית, וכחוב שם הכסף משנה שטעמו הוא, כפי שצינו בשאר איסוריין ששיעורן [לענן מצות ד'] כוסות וועוד. ובאמת שמצינו ר מב"ם מפורש לעניין שבוחה שלא ישתח שבתהל' שבעות פ"ד ה"ד: "וכמה ישתח ויהיה חייב, יראה לי שאינו חייב עד שישתת רביעית לשאר האיסוריין". הרי שמספרה ברמב"ם שכחוב הרמב"ם יש מקומות בגון תרומה דם שלהדייא כתוב הרמב"ם ששיעורן הוא בכוית. והוגם צריך להבין את החלוקה הדינית, מ"מ נראה שהרמב"ם זיל ס"ל שכחוב הריאוין אין רביעית מלבד אותן שנקט להדייא לא כן, וא"כ אף ערלה שיעורה רביעית. ולעתם הסברא החילוק, עי' בספר דרך אמונה בהיל' חרומות פ"י ה"ב כביבואה"ל, שם שלגביו כל האיסוריין כולל ערלה ברביעית, ודם שאני משום שהוא סמייך ועב ומסעד את הלו בכוית, ואין צריך רביעית, ולענן תרומה ההסביר הוא, שהנה ודאי ששיעור כזית הוא חשוב אולם קייל' לחכמים שלבד שיעור צרי גם הנאה הגוף, ואין הנאה בפחות מרבעית. אולם לעניין תרומה, אין זה עניין של הנאה אלא של הפסד הכהן וכויתו הוא כבר שיעור החסוב של הפסד עבור הכהן, ועי"ש. עכ"פ מכל האמור נראה שפשתות דעת הרמב"ם שבערלה השיעור הוא רביעית. וראה בספר שדי חמד [מערכת השין כל צ"ז], שבדעת עצמו כתוב שנואה פשות שכחוב הריאוין אין רביעית. אולם צין בספר גלות עליות דקכ"ז שכחוב, שולדתו קרוב יותר שכחוב השיעורין אין בכזית, וטרח לבאר שם דין סתרים ינים, ע"ש. אולם כאמור דעת הרמב"ם אינה נראית כאן ובאמת.

12. הנה הגם שליחנות מאיסור ערלה פשות שהוא אסור מן התורה ואפייל בכל שהוא. מ"מ לנבי היב מלוקות על הנאה מצינו בויה מחלוקת ראשונים, וכבר הביאם וכן בדבריהם בארכות הרוב משנה למילך בהיל' יסודי התורה פ"ה ה"ח, והביא שם את דעת הרמב"ן וסייע' שלוקים מן התורה על איסורי האטה. ומайдך הביא את דעת הרמב"ם שאין לוקין מן התורה כשבנהה מאיסוריים. ודברי הרמב"ם הללו הם כתובים בהיל' מאכ"א פ"ה ה"ט"ז כל מאכל שעשו בנהה, אם ננה ולא כלל, כגון שמכר לגוי או לכלבים איינו לוקה, ומכך אותו מכת מרדות. וכחוב שם הרוב המגיד משנה שם, שכל דבר שרואין לאכילה, אין דרך הנתחו אלא דרך אכילה מתיקינה. [ולענן ערלה יש להוציא, שכחוב שאין ראוי לאכילה, ע"ג שיש ממנו הנאות אחרות אין נוהג בו דיני ערלה ועי' מה שכתבתי בויה בשו"ת חלקת השדה ח"א ערלה ס"י]. ולגי סיפה בשמן של ערלה, עי' במ"מ שם ובלח"מ שם, ועו"ע בארכות המשנה למילך בהיל' יסודה"ת שם.

? לאחר שהוריד את פירות הערלה מן העז, חובה לשרפם. ואם אינם ראויים לשרפה [כגון משקין] חובה לקוברם. ויש חולקים שאין חובה לשרפם. ויש אומרים שהגם שאין חותם בשרפפה, מכל מקום אם שרפם קיים מצוה. והעיקר להלכה כדייה ראשונה שחובתם בשרפפה או קבורה¹⁴. ומכל מקום אם הוריד את הערלה בעודה פרחים, אין חלים עליהם דין ערלה ואין חובה לשרפם¹⁵.

ג. אין חובה על בעלי המטעים לציין את מטעי הערלה, ואין לחושש משום הגזולנים שיכשלו באיסור ערלה.ammen בשנת השמיטה שהמטע הפקר לכל ויד כל אדם שווה בו, חובה לציין את עצי הערלה, שלא יכשלו בזה בני אדם. וכן אם יש עצי ערלה בתוך מטע שיצא כבר מערלה, ויש חשש לתקלה, חובה לציין את עצי הערלה שלא יכשל באיסור ערלה¹⁶.

13. עי' בספר מצוות הארץ כהילתן להגראה "גולדרוג וצל בהל' ערלה עמ' צא, שדייק מהאונקלוס עה"פ "יערלם ערלהו" שיש להרחק את הערלה בפריחתה. אלא שלhalbנה ודאי שאין חובה להוריד את הערלה אלא לאחר שחתנו הפירות וחול עליהם דיני ערלה, שהרי בעודו פרח אין עליו דיני ערלה וכפי שפסק רבני הרמב"ם, ותבאר לךן בפרק ז, ומילא אין עליו כל חובה להוריד פרחים. ועוד שלפי מה דק"י¹⁷ שיש חובה ומוצה לשורף את פירות הערלה [ראה בסעיף הבא], על כרחך יש לומר שהיינו בחנותים שיש עליהם דיני ערלה אולם בפחה שאין עליו דיני ערלה אין עליו חובת שריפה, ודוק. ואם מותר להשאיר את הפירות על העז על מנת לראות את צבעם וגודלם וכי"ב, ראה מה שכתנו זהה למן פ"ק יא.

14. מקור הדין הוא מהמשנה בסוף תמורה (דלו"ג ע"ב) שפירוט ערלה, את שרכו להשרף, ישרף. ואת שרכו להזכיר, יזכיר. והנה בתשובה אחרת שהתפרשמה בתנובות שדה גליון מס' 39 הארובי להוכיח של הדוגנאות שנקטה המשנה שם משוצה בשרפפה, וכן זה רק שום חשש לתקלה. וכתחתי שאפשר לאור הדברים גם ברductio reshii שם. ועי"ש. ורבינו הרמב"ם כתוב דין זה להלכה בהל' מאכ"א פט"ז ה"כ¹⁸ שפירוט הערלה בשרפפה, ומשקדים שא"א בשרפפה, יזכיר. ובשו"ע לגבי חלה וכלאי הכרם ציין שחובות בשרפפה, אולם בערלה שתק ולא כתוב מואם, ועי"ב¹⁹ הבית הלל על גליון השו"ע יוד' ריש ס"י הצד. אולם לענין²⁰ אין בשתיquetו של השו"ע להזכיר דין מפורש שנזכר במסנה וברמב"ם. ועוד שקשה מאד להלך בין כאלי הכרם וערלה שהרי הוקש זו²¹ ז. ועו"ע בשות חת"ס או"ח ס"י קפ' שכותב בתו"ד שאע"ג שמחותוס בתמורה נראת שיש מ"ע בהשבתתן, מ"מ הרמב"ם לא הזכיר זאת בהל' ערלה [ואמנם בHAL' מאכ"א הזכיר זאת וכאמור], וגם לא ראה מרבותיו שנגגו לשורף. וכך כתוב שאין מציה חיבוקת לבعرو, אולם אם מבערו מקרים מצוח עשה, ועו"ע בחת"ס ב"י"ד ס"ו רפ"ז, ודוק. ועוד יש להזכיר מהסוגיא בסוכה דל"ה ע"א לענין פסול אתרוג של ערלה, וככברו שם האשונין [הר"ן, הרמב"ן והראב"ן] שהאתרג שמלש שחותבו בשרפפה וכתחתי מיתחת שיעוריה. ועו"ע בביורו הגרא"א על שו"ע אבעה"ז ס"י קכ"ד ס"ק ב ודוק. ועו"ע בחזו"א דיני ערלה אורות מ. אולם כאמור פשט דברי המשנה וכן פסק הרמב"ם שמצוותו וחובתו בשרפפה, ומכל מקום אם שא"א בשרפפה מכל טעם שהוא, יזכיר.

15. של האמור בהערה הקדומה הוא משום שללים על הפירות דיני ערלה, ויש חובה בשרפפה כדיין ערלה. אולם כל זה בודאי רק כייש דיני ערלה על הפירות והוא בשלב חנתה ואילך, אולם בעודם פרחים שאין עדין ערלה על הפרחים, ודאי שאין כל חובה לשרפם ולהמשמיד.

16. לגבי שנת שמיטה מבואריהם הדברים ברמב"ם חיל' מע"ש פ"ט ה"ז. ופושט שהה בכל מצב שיש בו חשש לתקלה כגון אילנות ערלה הממצאים בין אילנות שאינן ערלה, ויש חשש שיכשל ויקטוף מהפירות האסורים, שהוא עיקור הטעם שיש לסמך. אולם אם המטע כולל ערלה ואין חשש שהבעלים יכשלו בו, אין כל מקום לציין את המטע ולהודיע שהוא ערלה, ואין להחש לגזולנים שיבאו לגזול את הפירות, שלא מציין כל חובה להתריע בפני הגזולנים, ופושט.

הרבי דוד אביטן / העורך

מצוות הכרם בבעזר חמשה גפנים לbijתו

תשון תשנ"ט

בתקופת הבציר והקציר רבים מיראי ה' וחושבי שמו מבקשים לקיים מצוות לקט שכחה ופאה בכרם או בשדה, וכיין מצות חילול נטע ربיעי וכדו'. ויש שוקונים שדה חטאים ומকנים לכל אחד חלקה קטנה שבה יקיים מצוות לש"פ. או קונים כרם גדול ומקנים לכל אחד גפן או חמשה גפנים כדי שיקיים בה מצוות הכרם. וראיתי לעורר על הלכה עモמה שהיא תנאי הכרחי לקיום מצוות הכרם: שהיה בוצר לין ולא לאוכלם בbijתו.

בתוספתא פאה (פ"א הל' יג-יד): "היו לו ארבעה או חמשה גפנים בוצרן ומכenisן לתוך ביתו ופטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה וחיב בעוללות, ואם שייר נתן מן המשואר על מה שישיר, אמר ר' יהודה במה דברים אמרים במידל לשוק אבל המידל לתוך ביתו נתן מן המשואר על הכל. המקטף ומכenis לתוך ביתו אף' כל שדהו פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה וחיב במעשרות".

וביישלמי (פאה פ"ג ה"ב): "מי שהיו לו ה' גפנים והוא בוצר ומכenisן לתוך ביתו פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרביעי וחיב בעוללות". ומקשה היישלמי על מה ששנינו "לקט קצר ולא לקט כיוטוף" ודעת ר' חי בא שם ר' יוחנן דודוקא כשליקט ביד, ר' אליעזר אומר אף' במוגל, ר' יוסי אומר שצרכיך לשישיר, זהא בוצר ה' גפנים לbijתו משמע שא"צ לשישיר. והרש"ס מפרש שהקושיא היא על ר' חייא שסובר שצרכיך שליקט ביד, זהא הכא בוצר בכל היותו. ומהליך היישלמי, כאן בגמורות כאן בשאין גמורות. א"ר יוסי אפילו תימא כאן וכאן בגמורות או בשאין גמורות וכו', שם [בוצר ה' גפנים] שביקש לאכלם ענבים, ברם הכא שביקש לעשותותן יין. הדא לפא מן ה�יא שם ביקש לעשותותן מלילות אף' לא לשישיר. וההיא ילא פא מן הדא שם ביקש לעשותותן יין והוא לשישיר. ומבואר שם שהמלך שבלים מלילות בbijתו שוה דין לדין בוצר לbijתו, והבוצר לין שוה דין למלקט לעיסתו. ע"ש.

וכן פסק הרמב"ם בהל' מתנות עניינים (סוף"ד): "מי שהיו לו חמיש גפנים ובוצרן לתוך ביתו, אם לאכלן ענבים פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הרביעי, וחיב בעוללות. ואם בוצרן לעשותות יין חיב בכל, אלא א"כ שייר מקצתן". והראב"ד שם כתוב שלין חיב

כשלא שיר מקצתן. והאריך שם המל"מ בביורו דברי הירושלמי לרמב"ם והראב"ד. וכן בפתח השלחן (ס"י ה' ס"ק כ"ז). ע"ש.

ומ"ש בירושלמי פטור "מערלה", בנשחת הירושלמי של הר"ש סיירלאו ליתא. והרדב"ז הביא נוסחה זו, וכותב שאינה הלכה. והגר"א מחק גם תיבות "ומן הרביעי". וכבר העירו שככל נסחאות מוזכר גם "רביעי", וכך"ש להדייה הרמב"ם, ואע"פ שתוספთא בפה לא נזכר רביעי. גם לא נזכר ברמב"ם שפטור מפני אע"פ שכן הוא בתוספთא. והשיגו על זה הראב"ד. וכותבו מהר"י קורוקוס ומרן בס"מ שגמ הרמב"ם כך סובר שפטור מפני, אלא שסמרק על מה שכותב בפ"ב ה": "הקטוף מלילות אפי' קטוף כל שדהו פטור מן הלקט וממן השכחה וכן מן הפאה". [ועי' שם במהר"י קורוקוס שהוכיח שאין סיבת הפטור ממשום שקטוף ביד, אלא ממשום שקטוף מעט מעט. וכרך אליעזר הנ"ל בירושלמי. וכל"כ הפרי חדש במים חיים שם. והפתח השלחן הנ"ל חולק על הפר"ח. אבל לא ראה ראיות מהר"י קורוקוס. וגם קושיותיו הם רק ממשום שהבין דהטעם הוא ממשום בצירת עראי, אבל לפניו יתבאר בס"ד שאין טעם זה עיקר].

ועולה מדברי הרמב"ם דהbowcer ה' גפנים כדי לחייבו צrisk שיבוצר ליין ולא ישירות ענבים בגפנים כלל. אבל אם בווצר לתוך ביתו, כלומר לאכלם ענבים, אפי' לא שייר כלל פטור. ופשט הדברים בירושלמי כך הוא, כמו"ש הרש"ס והמל"מ.

ויש לחזור איך יהיה הדיון בבוצר לבתו ה' גפנים מכרם גדול, האם גם כן פטור מפרט ושכחה ופאה ורביעי, דהיינו ה' גפנים נמי כרם הוא. או דילמא זוקאCSI לש לו רק ה' גפנים ובוצרים לתוך אז הוא דפטור, דחוшиб בצירת עראי, אבל מכרם גדול חייב.

עוד י"ל מי שיש לו רק גפן אחד ובצרכו כולם ליין, האם חייב בלקט ושכחהכו'. או דילמא כיון שאינו נקרא כרם פטור.

ונראה הדבר בחלוקת הוא שני. דהרדב"ז בבאورو לרמב"ם כתוב: "ואיכא למידך הא דקתני (בתוספთא) ארבע וחמש גפנים" דוקא הוא, אבל הבוצר את הכרם מעט מעט לאכול ענבים חייב בכל. או דילמא לאו דוקא, אלא הבוצר את הכרם מעט מעט לאכול ענבים פטור מן הכל חוץ מעוללות, דומיא דקוטף מלילות אפי' קטוף את כל השדה פטור. (כמו"ש הרמב"ם פ"ב ה'). הלכך אפי' אם בצר מעט מכאן ומעט מכאן אפי' מכרם גדול פטור, דמאי שנא מקוצר דתניא לקט קציך ולא קיטוף' הכא נמי לא שנא. והוא דתניא בתוספთא ארבע וחמש גפנים, משמע דזוקא בבוצר דרך קבוע אם בוצרים לאכול ענבים בתוך ביתו פטור ואם בצרם לעשותין חייב בכל, אבל הבוצר מעט מעט ומכל צד ולאכול ענבים בבית אפי' כל הכרם כולם פטור. לנ"ל דעת רביינו שכותב דרך עראי פטור".

וצ"ב בסוף דבריו, שכותב "זהה דעתnia בתוספתא כי' בבודרך דרך קבע אם בזאתם לאכול ענבים פטור" כי'. משמע שהבודרך ה' גפנים אינו נקרא בצייר עראי, ולכן הבודרך לין חייב. ונמצא לאורה שדבריו סותרים מרישא לסייעא, דברישא כתוב שודוקא בזאת עראי לביתו פטור, ובסייעא כתוב שאפי' ה' אילנות שהוא דרך קבע פטור.

ונראה שיש עוד דבריו כך הם: בתחילת מספקא ליה מה דין בזאת כל הכרם מעט מעט לאכול ענבים שלא בביתו, אלא למכור ענבים בשוק. ומוכיחה הרמב"ם שאפי' בצד כל השדה כלו עראי, דהינו מעט מכאן ומעט מכאן כי' עד שבדרך כלו נמי פטור, אף' כשהוא בצדו לביתו אלא למכור בשוק [כיע"ש ברמב"ם דבאה מירין]. ושוב מביא את התוספתא דהבודרך ה' גפנים, דמובואר ממנה שהבודרך ד' וה' גפנים נמי פטור כשבודרך לביתו, ומදלא חילקה בין בזאת מרוחח אחת לבזאת בכמה רוחות על"פ שה' גפנים הו כרם, מוכחה דבבודרך לאכול בביתו אף' דרך קבע פטור. וכן סיכם את הספק: "אבל הבודרך מעט ומכל צד, ולאכול ענבים בבית - אף' כל הכרם כלו, פטור". קלומר אם בצד מעט מעט מכל צד למכור ענבים בשוק, או אף' בצד כל הכרם כלו לביתו, הרי זה פטור מלקט כי'.

וכ"כ להדייה הרדב"ז שם בפרק ב' על מ"ש הרמב"ם: הקוטף מלילות מעט מעט ומכenis לביתו אף' קטף כל שדהו פטור מן הלקט כי'. הכא לא חילק בין קוטף מצד אחד או הקוטף מכל הצדין, שכןון שהוא מכenis לביתו אף' קטף כל השדה פטור. ועוד יתבאר לעמךן". [וציינו שם המدافאים בהוז' פרנקל לדבריו בסוף' ד'].

העליה מדבריו: דין ה' גפנים הוא כדי לחייב בזאת לין, דהבודרך לביתו אף' יותר מה' גפנים פטור. [וממשמעותו דלאו דזוקא גפן, אלא הוא הדין לשאר אילנות, דהא כרם נמי ילי' מקצירת תבואה, א"כ נלמד גם לשאר אילנות. וצ"ע אמר נקטו כרם]. וקרווב לזה כתוב הרב קלמן מהנה ז"ל בספר חקר ועיוון (ח"ה עמ' ק"פ), והשיג על הדרך אמונה שכותב שלהרدب"ז בזאת ה' גפנים לביתו פטור דזוקא שהבודרך דרך עראי, דלהדייה כתוב הרדב"ז דבזאת ה' גפנים هو דרך קבע. ע"ש. אלא שכותב עוד שם שלהרدب"ז הבודרך לין חייב בכל שהוא. ולענ"ד אינו כן, דלשונו הרדב"ז אינו משמע כן, וגם לא יתכן, דא"כ שיורא דה' גפנים למאית אמר, אי לבודרך לביתו הרי ס"ל דאפי' כרם גדול דרך קבע פטור [כמו שהסבירים גם הוא]. א"ו לא אמר אלא לעניין בזאת לין. וזה מבואר בפירוש בלשון הרדב"ז לענ"ד.

אולם ק"ל על דברי הרדב"ז, הרי גם בקוטף מלילות הצורך הרמב"ם שייהי מעט מעט, ואם דין קוטף מלילות לביתו דומה לבודר ענבים בביתו, [כמו שבאמת נאמר בירושלמי היהילפא מן הדא], איך כותב הרדב"ז שהבודרך ה' גפנים הוא דרך קבע.

וגם טעם הדבר אינו מובן כלל מדוע בוצר לבתו פטור אפי' בוצר כל הכרם דרך קבע. וצ"ע.

והר"ש סיירילאו כתוב שהחטאה גפנים היינו כשהם בוצאות כרם [ב'] כנגד ב' ואחד יוציא זבב. עי' להלן]. וטעם הפטור בוצר לבתו הוא משום שאינו דרך בצייה, ובכרם בצייה כתיב "כי תבצור כרם לא תעולל"כו' [דברים כד, נא]. ודרכם הבוצרים היינו לין. וברביע כתיב [דברים כ, ז]: "מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו". וכרבבי אליעזר בן יעקב [בסוטה מג, ב] שסובר כרם ממשמעו, לאפוקי שאר אילנות. וחיב בעוללות, דשים אקדשינהו. וקרא ד"כroman לא תעולל" דרשי' ליה לכרם שכלו עוללותכו'. ע"ש. עוד הסביר בהמשך שרוב הכרמים נבצרים לין ולא לאכלם כמהות מהם ולאו דרך הבוצרים הוא לבוצרים לענבים. ולכן גם אם בוצרן לין ושידר מקצתם נמי לאו דרך הבוצרים הוא.

עליה מדבריו: שאם אין לו אלא גפן אחת או אפי' ארבעה גפנים, אפי' בוצרם לין פטור מלש"פ ורביעי, דהא אינו נקרא כרם. ואם יש לו כרם גדול לא מסתבר כלל שאין זה דרך בוצר רוב הענבים לין והניח מקצתם יהיה פטור, שלא מסתבר כלל שאין זה דרך הבוצרים לבצור חלק ולהניח חלק לזמן מאוחר. אלא כוונתו לענ"דadam יש לו רק ה' גפנים בלבד אין זה דרך לבוצרים לענבים, כיון שעיקר השימוש בענבים הוא לין לנין אם בוצרם לאכלם ענבים אינו דרך בצייה ופטור, אבל מכרם גדול הבוצר ממנו ענבים לאכול, וכל שכן בזה"ז שיש זני ענבים מיוחדים לאכילה, ודאי חייב. כן לענ"ד.

ומה שהירושלמי מדמה בוצר לבתו למלקט מלילות, אין זה משום שגמ בוצר לבתו הוא עראי, אלא הירושלמי אומר "הדא ילאמן הדא", דכשם שם ע"פ שעושה כל במגל, כמו שהוכיחה מהר"י קורקוס, אין לו שם קצירה, הכא נמי הבוצר ה' גפנים לבתו אינודרך בצייה כלל. וראה עוד בדברי המב"ט בסמוך.

והמבי"ט בקritis ספר כתוב: "מי שהיו לו ה' גפנים ובוצרן לתוך ביתו אם לאכלן ענבים פטור מלקט ושכחה ורביעי. בפרט כתיב "כroman" בתור בצייה, דמשמע בדרך הבוצרים הוא דברי להניח פרט לענבים, ובכה"ג לאו בצייה מקרי, ע"ג דאמאן ד' אשכבות שעושים רביעי הוא שיעור בצייה, היינו התחלת בצייה בכרם גדול לשיזכו ענבים בעוללות, אבל כשהוא אלא ה' גפנים ובוצרן לבי לא הו בצייה. ובשכחה נמי כתיב בצייה בקרה ד"אחריך", דהו שכחה. ובכרם רביעי נמי כתיב "נטע כרם ולא חללו" וכו' ובכרם כתיב בצייה, ולא הו בצייה בבחירה מה' גפנים וכו', דין כרם פחות מה' גפנים. וחיב בעוללות דמשנו דעו אקדשו לענבים, ולא תלוי בעל הכרם כפרט ושכחה, דהוא משוי לה מתנו"ע במה שנפלו ונפרטו מיד או במה ששבה. ואם בוצרן לעשותות יין חייב בכלל, כיון שבצר ג' אשכבות".

ונבואר דבריו: מש"כ בפרט כתיב "כרמן" בתר בצירה, כוונתו דילפין מקרא הכרמן (ויקרא יט, י): "וכרמן לא תעולל ופרט הכרמן לא תלקט". ובועלות קוראו כרם קודם בצירה, אך בפרט בתר בצירה אומר "ופרט הכרמן" כלומר מה שנשאר אחר שbezrat "לא תלקט". ולכן שונות דין פרט מעוללות, כמו שביאר המבי"ט בסוף דבריו חילוק בין פרט לעוללות. וברישא קיצר בכותבו "בתר בצירה". עוד מבואר המבי"ט שיש חילוק בין בוצר ג' אשכולות מכרים גדול, דבזה חל חובת לקט, מבואר בהרמב"ס בה' מתנו"ע (פ"ד ה"ב): "אין עניים זוכים ליקח פרט וועלות עד שיתחיל בעל הכרם לבוצר הכרמו שנאמר וכו' "תבצור הכרמן לא תעולל" וכמה יבוצר ג' אשכולות שהן עושין רבייע".¹

גם מבואר בדבריו שדווקא מי שיש לו ה' גפנים ובוצרים לבתו אין לו שם בצירה כלל, אבל הבוצר מכרים גדול הרי זה חייב אפי' כשובוצרים לתוך ביתו. גם מבואר בדבריו דבפחות מה' גפנים אין זה בצירה כלל אף' כשובוצר ליין דין כרם פחות מה' גפנים. נמצא דעת המבי"ט כהרש"ס.

והנה לפירוש הרש"ס והרמב"ס מבואר היטב מודיע נكتו דווקא חמשה גפנים ולא חמשה אילנות, דווקא בכרם כתוב "בצירה". ברם קשה דهن אמת דהירושלמי והרמב"ס כתבו "hbוצר חמשה גפנים", ומזה למדו דווקא חמשה, דהוי כרם. אבל הרי בתוספתא כתוב הבוצר "ארבעה וחמשה". ולית מאן דאמר ארבעה הו כרם. א"כ מוכח דעתם לאו משום דה' גפנים הוא כרם וודך בצירה. וודחיק לומר דהירושלמי פליג אתוספתא, דמן"ל הא. אמן לק"מ, דבתוספתא לא מוזכר דין הבוצר ליין, ולא נקתה החיוב אלא הפטור: "היו לו ארבעה או חמישה גפנים בוצרין ומכנין לתוך ביתו פטור"כו. ולאשמעין רבותא דגם חמשה דהוי כרם קטן פטור. והירושלמי נקט חמשה ולא הזכיר ארבעה, לאשמעין חיובא, דבחמשה שבוצרין ליין חייב. ודוק. [ומזה ראה ברורה דגם הבוצר ליין דווקא חמשה ולא פחות].

ועל הרש"ס קשה, כיון שכותב דה' גפנים ATI כראב"י דס"ל הכרם דווקא, א"כ הרמב"ס שפסק בה' מלכים (פ"ז ה"ו) אחד כרם ואחד כל ה' אילנות מאכל חוזר עליו מעורכי

¹ וקשה האanca מדמה הרמב"ס עלולות לקט, וא"א דעתלות "שמות אקדשיה" אמראי איינו חייב עד שיתחיל לבוצר ג' אשכולות. אמן בהמשך שם כותב הרמב"ס שהמקדים הכרמו עד שלא נודעו העוללות אין עלולות לעניים, ואם משנודעו העוללות, העוללות לעניים. ומסביר המבי"ט שם "אע"ג דאין לעניים עד בצירה אפי' היה אין לו זכות לבעל הכרם בהם"כו. מבואר מזה דמיד כשניכרו העוללות יצא מרשות הבעלים. א"כ נראה דבאמת מיד כשניכרו העוללות כבר שייכים לעניים, ומה שאינם רשאים לבוא וללקוט עד שבעל הבית, הוא נתינת זמן מאיימת רשותם העניים לבוא הכרם. ובאמת כבר משחוכרו אין לו בעה"ב בהם [ושו"ר שכ"כ התו"ט בפה פ"ז מ"ח. ע"ש]. ומודוקדק בלשון הרמב"ס שכותב: אין העניים זוכים ליקח". וא"כ אין שייכות לדין זה עם דין בוצר ה' גפנים וכו'. ודברי המבי"ט בזה צ"ע. **הכותב.**

המלחמה, כרבנן דפליגי אראב"י, לא הר"ל לפסוק ה' דיןא כלל. או הר"ל לפסוק דאחד כרם ואחד שאר אילנות. ואמאי כתוב כרם דזוקא. אלא זה אינו סותר עיקר דבריו, דיל' דזוקא בכרם בעיןן דרך בציירה, כדכתיב "תבצור כרמך". גם לרבותן. וצ"ב מה הזקיקו להרש"ס לכתוב דעתך כראב"י. אי משום דاشכחן גבי עורכי המלחמה דכתיב "מי אשר נתע כרם" וכו' וסובר ראב"י דכרם דזוקא ולא שאר אילנות. הרי גם רבנן מודו דילפי מהא דבעי' ה' אילנות, דהוי דומיא דברם. א"כ שפיר מצין לאוקומה כרבנן, ולמיימר דעתך ה' נמי דין כרם לאו דזוקא. כמו שבאמת מוכח מדברי הרדב"ז והכס"מ ומהר"י קורקוט, שכתבו שבדין פאה סמך הרמב"ס על מה שכתב בפרק ב' גבי קוטץ מלילות. משמע דברם דנקט לאו דזוקא. וצ"ע. [וש"ר שהעריך בזה בספר מנוחת שלמה. מובא להלן].

והנה מבואר להדייה בירושלים בפאה הנ"ל דבוצר ה' גפנים ילי' מליקט שבלים לאכלם מלילות ב ביתו דאפי' לא שייר פטור, ובמליקט לעיסתו פסק הרמב"ס (בפ"ב ה"ז) דזוקא מליקט מעט מעט. ובבוצר ה' גפנים לביתו לא הזכיר חילוק זה. נראה מזה דברי המב"ט מוכרכחים, דמיירי דזוקא בכרם קטן שיש בו רק ה' גפנים, והבוצר ה' גפנים שווה למליקט מעט מעט לביתו אבל אם יש לו יותר מה' גפנים אף' בוצרם לביתו חייב בכל. דשפיר יש לו שם בציירה. ודוק.

העליה מדברי פולס:

אדם שיש לו בחצר פחות מחמשה גפנים אין לו שם בציירה כלל, וגם אם בוצרם ליין פטור מlesh"פ ומרביעי. דלכ"ע בעיןן שיקרא בציירה. ואין בציירה פחות מה' גפנים שיש לו שם כרם (להמבי"ט והרש"ס). או שיהיה בציירה דרך קבע (הרדב"ז).

ואם יש לו כרם בעל ה' גפנים כדי שיתחייב בלש"פ ורביעי צריך שיבצור ליין, וגם שיבצור את כל חמישת הגפנים ולא ישיר בהם כלום. אבל אם בוצרם לאכלם ענבים ב ביתו פטור מפש"פ ורביעי. אבל דעת הרב דרך דורך אמונה שבכאמי גונוא שבוצר דרך קבע חייב אליבא דהרדב"ז. אבל הרב קלמן כהנא השיג על דבריו דהרדב"ז קורא לכל בוצר ה' גפנים "דרך קבוע", ואעכ"פ הבוצר לביתו פטור. ולא עדיף מהמליקט מלילות לאכלם ב ביתו שאפי' קצר כל השודה כולה פטור. וככ"ל.

ואם יש לו כרם גדול אם בוצרו לביתו מעט מכאן ומעט מכאן פטור לכ"ע, כמ"ש הרדב"ז. אבל אם בוצר בדרך הבוצרים מרוח אחת, והאליל וכרם גדול הוא אינו נקרא בציירת עראי וחיב, כ"כ להדייה המב"ט. ומסתבר שגם הרש"ס סובר כן. ואין הכריח לומר שהרדב"ז חולק. כמ"ש המעיין.

והנה הגרש"ז אוירבאך צ"ל בספר מעדרני ארץ (שביעית סי' י' אות ז) ובמנחת שלמה (ח"א סי' עא אות לא), הקיף הלכה זו בקושיות רבות ועכומות. בתחילה דחה דברי

המבי"ט במא שכתב דבאי' דוקא בציירה של ככרם: תמורה טובה דהא הרמב"ם עצמו פסק כמ"ד נטע ربעי. ועוד הרי גם בחמש גפנים משכחת לה שפיר שם נטוועים ככרם. וע"כ צריך לומר שכונת הרמב"ם כפשותו דהפטור הוא מפני שהוא בוצר עראי. ועל זה כל שכן דקשהכו'. [יובא להלן].

ובעוני כבר עמדתי על כל זה לעיל וכתבת כי אין כוונת הרמב"ם לככרם דוקא. ושכנן מוכח בדברי הודב"ז ומהר"י קורקוס ומラン בכס"מ שכתבו שהרמב"ם השמייט דין פאה משומש שסמן על מה שכתב בפרק ב' גבי מלקט מלילות. וגם הירושלמי השווה דין בוצר גפנים לדין מלקט מלילות וא"כ ברור לענ"ד הכרם לאו דוקא. ואין הכריח לומר שהמבי"ט סובר אחרת, הגם שהביא לימוד מפסוקים דגבי כרם כתיב "בצירה". אדרבא מכיוון שגם בעורכי המלחמה כתיב "מי אשר נטע כרם ולא חלאו". ובכל זאת ס"ל לת"ק הכרם לאו דוקא, אלא אחד כרם ואחד כל חמשה גפנים. וכוותיה פסק הרמב"ם. א"כ גם לגבי כל איןך קראי דכתיב בלש"פ נמי לאו דוקא כרם.

ומה שהקשה על המבי"ט דמשכחת לה כרם בה' גפנים, לא הבנתי קושיתו בזה, אדרבא בהכי מיيري כשהם ב' כנגד ב' ואחד יוצא זנב. ומשום hei חייב שבוצר ליין,adam איןנו כרם פטור למגורי. וזה מפורש להדייה בדברי המבי"ט דבריהם דוקא מיירי.

גם מה שכתב שהעיקר הוא משומש דהוי בוצר עראי כו', הנה כבר הוא הקשה על זה כר"כ קושיות ובעיקר על מ"ש הירושלמי והרמב"ם שפטור מרבעי. הרי קדושת ربיעי חלה במחובר, ואיך משומש שבוצר לביתו פוקעת הקדשה, הרי כבר במחובר חלה קדושה.

על קושיא זו הגר"ק כהנא בספר חקר ועיוון ח"ה הפנה בספר כרם ציון אוצר פרי הילולים (עמוד שח), דברי הגר"י רוזנטל, שכתב שלדעת הרמב"ם שישuber שאין פדיון במחובר איינו משומש שאין שומתו ידועה, אלא משומש שלא חלה קדושה במחובר. אך הביא שם בכרם ציון שהאור שמח איינו סובר כן. ע"ש. ולענ"ד ראיותיו של הגר"י רוזנטל מלשון הרמב"ם מדוייקות, שהרמב"ם כותב בהל' מעש"ש (פ"ט ה"ב): "אין פודים אותו במחובר כמעשר שני". וקשה הרי מעש"ש איינו חל כלל במחובר. וצ"ל ודי שלווה ציון הרמב"ם, שдинו כמעשר שני שאין חל במחובר. עוד האריך שם הרה"ג הנ"ל בזה. ע"ש. ויש מקום להזכיר גם מהלכה דין גופא, שהרמב"ם סובר שרבעי לא חל במחובר, ולכן אם בוצר ה' גפנים לביתו פטור.

אלא,DB לאו hei עיקר הקושיא נופלת רק אם נאמר שישיבת הפיטור הוא משומש שבצירה עראית פוטרת גם מכרם גדול, על זה ודאי קשה מאד אם כבר חל קדושת נט"ר במחובר איך יתכן שבצירה עראית תפרק הקדשה. אבל לדעת הר"ש סייריליאו

והמבי"טו שהסביר שיש בזה דין מיוחד בה' גפנים שאינו נקרא בצדקה אם אין לוין, אפ"ל שככל היכא שאין בכרם אלא ה' גפנים באמת לא חל כלל חותת רביעי עד שיחלית שבוצרים ליין [או ביום שיש במירוח זני ענבים ליין].

עוד הקשה הגרש"ז שם, הרי מצינו שהצנווען היו מחלין את הנלקט על ידי העוברים ושבים בשבעית, מבואר במשנה במעשר שני (פ"ה ה"א). ואם אין קדושה חלה בצדקה עראית, למה היו צרכיהם להפריש, הרי מדובר בעוברים ושבים שודאי בוצרים עראי.

ולענ"ד י"ל שם מדובר בכרם גדול, ואוותם הצנווען בעלי השדה היה בדעתם לבזר ליין, וע"כ גם יבצרו כל שהוא חייבים. ולא נעלם זה מהגרש"ז אוירבאך דלהמבי"ט וכו' לק"מ. אלא שהקשה כן לשיטתו דעתמא הו משום הצדקה עראי.

ובעיקר מה שהעלה במנחת דעתמא דהבוצר לבתו פטור הוא משום דחשייב הצדקה עראית [טעם שנזכר בפתח השלחן הנ"ל, בדבר פשות] צל"ע, דהנה גם הבוצר ה' גפנים ליין אם שייר כל שהוא פטור, מבואר בירושלמי וברמב"ס, והיינו נמי משום דהוי הצדקה עראית. וא"כ בוצר כל הגפנים לאכלם ענבים בבתו ולא שייר כלל, דכוותה בבוצר ליין לא הוי הצדקה עראית, א"כ לא מסתבר שהכוונה ליין עשוה את הצדקה קבוע, והבוצר לאכול ענבים עושה את הצדקה עראית, כי השם "צדקה עראי" איינו קשר בתחלת הצדקה, כלומר בשביל מה בוצר, אלא בצדקה ובכמותה הצדקה. ואם בוצר ה' גפנים ליין לא הוי עראי מסתבר שגם הצדקה ה' גפנים לאכל ענבים בבתו לא הוי עראי. כנעלן"ד. וזה הסברא מוכחת מאד בעיקר מדברי הרדב"ז הנ"ל. ע"ש. ודוק.

גם ראיתי בש"ת אור לציון (ח"א יו"ד סי' יח) שכtablet, שדווקא בכרם ה' אילנות אינם שדה, והוכיח כן מהירושלמי (רפ"ה דמעש"ש). והסבירים לפרש המבי"ט. ע"ש. עם האמור העניין מובן יותר. ע"ש בדבריו.

ולפי"ז נראה, בשאלת שדן בה הר"ק כהנא בחקיר ועיון שם, באדם שיש לו כרם גדול ורוצה לבזרו כדי למכור בשוק, ולפני הצדקה צריך לטועם מן הענבים ענב או שניים לראות טיבם של הענבים, אם צריך לחסל כל א' ואחד שקווטף להסוברים שאין לפדות במחובר. ותלה זה בחלוקת הרדב"ז והרש"ס הנ"ל. ע"ש בחקיר ועיון. ולפי האמור דומני שיש לטמון על הרש"ס והמבי"ט לדינא, כל שכן להחמיר, ולכן אין לאכול אף ענב אחד מכרם שלם עראי לפני שיחיל. וגם אין מוכחה כלל לומר שהרדב"ז חולק בזה שבוצר למכור בשוק.

עוד דן שם במחקר ועיוון בפטור דטרו"מ, וגם זה תלה בחלוקת הרש"ס והרדב"ז, דלהרש"ס שסובר שדווקא ה' אילנות פטרי מרבי, א"כ חייבים בתרו"מ, ולהרדב"ז כל שבוצר עראי פטור. והגרא"ז במנחת שלמה (ס' ע"א אות לא) כתוב שפטוריהם מתרו"מ משום שכבר פקע מהם חיובם. והולך לשיטתו שסובר שובל קדושת רביעי במחובר, ושסיבת הפטור הוא רק בבחירה עראית. (לא שום הסבר לסבירוז, שהנicha בקושיות עצומות, אך כתוב שאין לו זו מן המפורש בפסקים אשר מפיהם אנו חיים).

ולענ"ד לפי דרכנו, יש לדון בדבר, שכחיוום הזה על פי רוב יש זני ענבים ידועים ומיעחדים אלו למאכל ואלו ליין, וכמיון שלא חל קדושת רביעי במחובר, א"כ מי שיש לו חמישה גנים מענבי מאכל ובוצרים כדי לאכול ענבים בביתו, ה"ז צריך להפריש מהם תרו"מ, מכיוון שבמחובר לא חל קדושת רביעי, וגם שבוצר לבתו ה"ז פטור מרבעי, וחייב בתרו"מ גם לשיטת הרדב"ז שהבוצר עראי פטור מרבעי, שהרי הזכרנו לעיל את התוספתא בפ"א דפיאה שהקוטף כל שדהו לתוכו חייב במעשרות.

אבל בענבים העומדים ליין, אם בוצר כל חמשת הגפנים כאחד ה"ז חייב ברבעי ופטור מתרו"מ, דין פירות רביעי. ואם בוצר מעט ומשיירدينם שפטורים מרבעי, ולבן חייבים במעשרות לכ"ע. כנ"ל. כנלע"ד לכאורה.

וכן דעת האור לציון שם, שצידד לומר שגם אילן ייחידי שאינו כרם פטור מרבעי, ומסיק שאע"פ שקשה לסמוך ולפטורו מרבעי, עכ"פ יש להחמיר ולעשר פירותיו. ע"ש.

لמסקנה:

מי שרצחה לקיים מצוות הכרם צריך שייהיה לו לפחות ה' גפנים, ויבוצר את כלם ליין ולא ישיר כלל אשכולות בגפן. או שיקנה כרם גדול ויבוצר ממנו יותר מה' גפנים מרוח אחית כדרך הבוצרים.

וכן הקוצר דגן לבתו לא יקצרנו לאכלו מלילות אלא לעיסתו, ככלומר יכוון שאחר הקציר ידוש את התבואה כי' לעשותה כמה לעיסה. וכל שכן מי שרק קוצר קצר חטים ומשליכם או מניחם, איןנו מקיימים בזה מצוות לש"פ כלל.

**הרבות שמואל אביטן שליט"א
ירושלים ת"ו**

דין תקנת ב' חלות בארץ ישראל ובחו"ל, והדין בזמן הזה

חליה פ"ד מ"ח: רבנן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה, הארץ ירושלים ועוד כזיב לחלה אחת. מכזיב ועד הנهر ועד אמנה שתי חלות, אחת לאור ואחת לכהן, של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור. מן הנهر ועד אמנה ולפניהם שתי חלות, אחת לאור ואחת לכהן, של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור וטבול يوم אוכלה, רבנן יוסי אומר אינו צריך טבילה ואסורה לזבונות לנדה ולילודות ונאכלת עם הזור על השולחן ונתנת לכל כהן. ע"ב. ועי' ר"ש הביא סוגיא ברכורות (כז, א) ומסיק דהא דעתן הכא דמותרת לטבראי קאיancaת, דבאה פלייג ר"י ות"ק, ובזה אמר שמואל ברכורות שם דאיינה אסורה אלא למי שטומאה יצאת מגופו אבל בטמא שרצץ לכ"ע שרי לפניו טבילה. והוא דאמרין הטעם דאי איך בא כהן קטון הייבליה וסגי בחלה אחת וה"ה כהן גדול שטбел, כי"ז דוקא בבבל שרוחקה מא"י, וכן שאר מקומות הרחוקים, אבל ח"ל הסמוכה לא"י זהו דין מתני דלעולם בעין ב' חלות, והנשraphת אסורה אף' לכהן טהור. וכ"פ התוס' ברכורות שם והרא"ש בפירושו ובהלכות חלה. ע"ש.

ב. והרמב"ן ברכורות (להלן פ"ד אות מ"ד) כתב דמתני' דהכא ר"ג קאמר לה לשיטתו איזיל דס"ל במתני' לעיל בסוריה בעי ב' חלות, ומפרש דמן הנهر ועד אמנה היינו סוריה. אמן בסוף הל' חלה מוכחה מד' הרמב"ן דרצ"ל דהכא נמי ח"ל היא ורק דס"ל דין ח"ל כדין סוריה ובב"י ב' חלות. [ועי' חז"א שביעית סי' ה' סק"ד]. והנה לפ"ז ב' חלות בסוריה דינם כח"ל וככל חילוקי דין הנז' לעיל. ומש"כ הרמב"ן שם בסוריה דוקא בעי ב' חלות אבל שאר מקומות שהם ח"ל למורי חלה אחת לכהן (והיינו כהן טהור כדאי' ברכורות שם), הא דנקט סוריה לאו דוקא, אלא ה"ה ח"ל הסמוכה לא"י דינה כסוריה, כמו"כ תוס' והר"ש, וח"ל הסמוכה לא"י וسورיה דינם שווה.

ג. והרמב"ם פי' דפלוגתא דר"י ות"ק קאי אנשraphת, אבל הנאכלת מותרת אף' למי שטומאה יצאת מגופו, כ"כ בהלכותיו (פ"ה מהל' ברכורים ה"ח). וכ"פ דעתו הגרא"א ז"ל (י"ז סי' שכ"ב סק"ג). וע"ש בכ"מ. וכ"ז מוכחה בפיה"מ כאן. והנה לפ"ז הא דעתן ואסורה לזבון ATI ע"כ אליבא דר"י. וכן איתא בירושלמי אמרתני' כאן. וסוגיא דרכורות להר"מ מיררי אף' בח"ל הסמוכה לא"י (ולהר"מ אין נ"מ כלל בין רוחקה לסמוכה) דלעולם כל שיש כהן קטן או גדול שטбел סגי בחלה אחת. והנה לפ"ז הא דפלייג ר"י וס"ל דא"צ טבילה היינו דכה"ג סגי בחלה אחת, וצ"ב דא"כ אמאי לא תני דר"י סבר דסגי בחלה אחת, וע"כ לומר דהא דעתן ואסורה לזבון אליבא דר"י תני לה, והיינו דדוקא בכיה"ג בעין ב' חלות. וכ"כ תיר"ט. אך אינו מעלה ארוכה, דמה טעם לשנות דין ב' חלות אחר דיכול ליתן אף' לבעל קרי. וכן אליבא דת"ק יקשה כן,

דמכיון דמותרת לכהן קטן ולגadol שטבל, למה שננו דין ב' חלות, והוליל נניתנת לכהן שטבל או לקטן ואסורה למי שטומאה יוצאה מגופו ותו לא מיידי.

עוד יפלא מאוד הרמב"ם כתוב שם הטעם דמפרישין ב' חלות כדי שלא יאמרו חלה טמאה נאכלת כיון שטומאה ח"ל טומה ידועה היא, וע"כ תקנו חלה שנייה לשריפה. ויפלא דא"כ האיך אמרי - וכ"פ הר"מ שם - דכשיש כהן קטן או גдол שטבל סגי בחלה אחת, הוא אכתי יאמרו חלה טמאה נאכלת. וכבר עמדו ע"ז במשנה ראשונה ורש"ש במתני' כאן ובхи' רבינו הגרי"ז זללה"ה בכורות שם. והנicho צ"ע.

והנראה לפ"ד ע"ד פשוטה, דהנה טעם זה דכתב הרמב"ם איתא בירושלים, אמן גבי עיירות שכבושים עולי מצרים ולא כבושים עולי בבבלי איתא הטעם דב' חלות כדי שלא יאמרו חלה טהורה נשרפת, כיון שאינה טומה ידועה, ותקנו עוד חלהancaן כדי שלא תשתחח תורה חלה. והקשו המפרשים דא"כ ליל לטעם אחר בחלה ח"ל הא הכל נדי בטעם זה דלא תשתחח תורה חלה. והמחווור לפ"ד דנתינת הטעם הוא לעולם בחלה העיקרית, רצ"ל זו שיש לה שיעור, ובחלת ח"ל דו שיש לה שיעור ניתנת לכהן, בזה פי' הטעם דעתך לא סגי לה בניתנתה לכהן וצריך עוד חלה ללא שיעור לשריפה כדי שלא יאמרו חלה טמאה נאכלת, והיינו דכפי האמת דינה להאכל דaina אלא מדרבנן ומ"מ כדי שלא יאמרו וכו' תקנו חלת האור. אכן בא"י בהנוך כבושים עולי מצרים חלה שיש לה שיעור שהוא העיקרית דינה להשרף, ומ"מ תקנו עוד חלה ללא שיעור, מאחר שהחלה העיקרית שיש לה שיעור לעולם נהוגים בה כפי עיקר דינה, והיינו בח"ל ניתנת לכהן ובאי' שריפה, ואתי שפיר דהטעם דשלא תשתחח תורה חלה ל"ש כלל בחלה ח"ל, דשם לנו ליתן טעם למה תקנו עוד חלה לשריפה ובאי' באננו ליתן טעם למה תקנו עוד אחת לכהן. ז"פ.

ונראה לפ"ז דלעולם עיקר תקנת ב' חלות אלו הם מפני טעמי שנזכרו בירוי' והביאם הרמב"ם שם, והאמת דחלת ח"ל עיקר דינה להנתן לכהן רק מחשש شيءיא יאמרו וכו' תקנו חلت האור. ולפי"ז א"ש דעתך לא אמרו דנתנתן לכהן קטן, דבאמת רק אחר שתקנו ב' חלות אמרו דהכל נסי דנתנתן לכהן קטן, לאחר שכבר יש תקנה ידועה דב' חלות וידעי כ"ע, כדאי' בירוי' והרא"ש דיבאו לשאול, וממילא تو לא חישין לשם יאמרו. אבל בתחילה לא רצוי לתקן שתנתן לכהן קטן, שהרי כפי האמת יכול ליתנה גם למי שטומאה יצאת מגופו ולא טבל, ורק מחשש הרואים תקנו חلت האור, ולאחר שתקנו כן שוב חזרו לומר שיכול שפיר ליתנה לקטן או גдол שטבל, דשוב ל"ש חשש הרואים, דכו"ע ידע הטעם לאחר שאמרנו להם די לייכא כהן קטן יפריש ב' חלות יתמה מה צרכים לחלה האור ומtopicך יודע העניין, [אבל מעירא ל"ש לתקן שיתן דוקא לקטן דמאותה שהאמת שמורתה גם לגודל טמא ל"ש שמחשש

הרואים נשנה דיןו להנtan רק לטהור אחר שאין הדיון כן וז"פ]. וא"ש קושיות הנ"ל בע"ה.

ד. ונראה כייסוד המח' דהר"ש ודעתה והרמב"ם, דלהר"ש והתוס' ורא"ש דין חלה ח"ל מעיקר הדיון אסורה לכהן, או מכח טומאתו או מכח טומאתה (והיינו טומאת ארץ העמים, כדאי" בירור). ולא תקנו עוד חלה, אלא כדי שלא תשתחח תורה חלה, ואחר דעתויהו דרבנן מוטב להרבבות בנאכלות, ולזה הנאכלת יש לה שיעור ולא הנשפטת, וככדי' טעם זה בירור, הובא בר"ש. וכך ס"ל דהנאכלת שהיא עיקר החלה, אסורה לכהן אף' טהור, אבל הנאכלת שאינה אלא מתקנה כדי שלא תשתחח תורה חלה, בזה הקילו שתأكل למי שאין טומאה יוצאת מגופו, וכן לטבורי. וכ"ז בח"ל בסמוכה לא"י דמחזין כחלת א"י, ממש"כ בתוס' בבכוורות שם, אבל בחלה ח"ל הרחוקה מא"י שלא מתחזין כחלת א"י, לא תקנו ב' חלה כל שיש שם כהן טהור.

אבל הרמב"ם דעתו דמעיקר הדיון חלה ח"ל בכל"מ ניתנת לכהן ואפי' כהן טמא, ורק מוגירה שהוא יאמרו חלה טמאה נאכלת ע"כ תקנו ב' חלות, וחלה נאכלת ניתנת לכל כהן, דהיא עיקר החלה, ולזה כל שיש כהן טהור או קטן ניתנת לו, וסגי בחלה זו. וא"ז טעם שע"כ לש החשש דשמעו יאמרו, אלא הפי' בש"ג לאחר שכבר תקנו ב' חלותתו לא חיישין לשם היכא שנונתנה לטהור, וסגי בחלה אחת ותו לא. אך עיקר דין דחלה זו אינה טעונה כהן טהור, דמעיקר דין רואיה גם לטמא וכש"ג. [ואמנם עמש"ג לך' אותן ר' מה שנ"ל עיקר שי' הר"מ בזה].

ה. והנה האידנא דין טהרה בא"י, כתבו התוס' והר"ש ועו"ר דא"צ להפריש ב' חלות בח"ל, וסגי בחלה אחת לאור ואין לה שיעור. אבל הרא"ש סוף הל' חלה ובחולין פ"ה (ס"י ד') כתב דראוי לנוהג להפריש ב' חלות כדי שלא תשתחח תורה נתינה לכהן, דמהריה יבנה המקדש וכו'. ע"ש. והנה הרא"ש כתב כן אחר שהביא ד' בה"ג דברמה"ז בא"י מפרשין אחת לאור ואיל שיעור, וע"ז סיים הרא"ש דראוי לנוהג וכו' כנ"ל. והטור (ס"י של"ב) הבין-DD' הרא"ש קאי בין על חלה ח"ל בין על חלה א"י, דראוי להפריש ב' חלות בכלל עניין. ופי' הב"י דסבירתו דכיון דברמה"ז אין טהרה בא"י ונשפטת, חזזה א"י להיות כשר מקומות דמפרישין ב' חלות כדי שלא תשתחח תורה נתינה.

והנה הטור כתב עלה בימה דברים אמורים כשאין שם כהן טהור, אבל יש שם כהן קטן או גדול שטבל סגי בחלה אחת, אח"כ כתב דמד' הרמב"ם מוכח דזוקא בח"ל אמר' הכי, כיון דעתך חיובה מדרבנן, אבל בא"י אף דברמה"ז היא מדרבנן מ"מ אינה נאכלת אף' לט"מ ולכך לעולם נשפטת. ע"ש. ועי' בב"ח וט"ז כתבו דברי הטור דכתב במד"א כשאין שם כהן טהור וככ' קאי על תחילת הסימן, ולא קאי על מה שכותב

לפניהם בשם הרא"ש, דא"כ יהא משמע דעתך דלהרא"ש בין בא"י בין בחור"ל ניתנתן לקטן וסגי בחלה אחת, זהה אינו. וע"כ דקאי על תחילת הסি. ע"ש. אך הדברים צ"ע, דא"כ כל סדר ד' הטור מבולבלים. גם אין שום משמעות למש"כ הטור דמד' הרמב"ם יראה דברא"י לעולם אינה נאכלת ורק בחור"ל סגי ליתן לקטן.

ולפע"ד יתכן מאד דהטור דעתו דמאחר דעתך לאן דהינו טעם דבזמה"ז מפרישין רק חלה אחת משומש אין טהרה בא"י, אף דעתך הרא"ש דראוי להפריש ב' חלות, מ"מ אין מקום לחלק בין סוכה לא"י לאינה סוכה, זהה הטעם דבsuma תקנו ב' חלות ולא סגי בנתינה לכהן קטן (לש"י הרא"ש והר"ש ותוס'), זהו משומש דמאחר שסוכה לא"י גוזרו עליה אתו חלה א"ג, ממש"כ הרא"ש להדייא, וא"כ בזמן שאין טהרה בא"י שוב אין נפק"מ בין סוכה לאינה סוכה, וא"כ י"ל דא"י גופי נמי דינה הכי דאי אכן קטן או גדול טהור סגי בהכי, והיינו דהשתא ס"ל דלמאנן דקי"ל חלה בזמה"ז דרבנן אפי" בא"י אפשר ליתנה לכהן קטן או גדול שטבל, ממש"כ בה"ג דשורפניו אותה זהה כשיין כהן טהור. וא"כ ממש"כ הרא"ש דראוי להפריש ב' חלות גם בא"י גם זה הוא דוקא בדיליכא כהן טהור, שהרי קאי ע"ד בה"ג. וא"כ שפיר כתוב הטור ע"ד הרא"ש במד"א כשיין שם כהן טהור וכו', והיינו דמה שאמרנו צריך ב' חלות אפי" בא"י כל זה כשיין כהן טהור, אבל כשיין כהן טהור סגי בחלה אחת. וכ"ז לפי מה דס"ל דבזמה"ז חלה דרבנן, ע"כ אפי" בא"י יכול ליתנה לכהן טהור, ואהא הוסיף הטור וכותב דמד' הרמב"ם משמע לא כן אלא בא"י לעולם אין ניתנת לכהן אלא נשרפת לפיו שיש לה עיקר מה"ת ע"כ החמירו בה אפי" בטמא מת ולכך לעולם נשרפת. ונתפרשו ד' הטור היטב.

ו. ולעיקר דין ההפרשה בזמה"ז, הנה ברמב"ם (פ"ה ה"ט) מבואר דברא"י מפריש אחד ממ"ח ושורפה. וכ"כ ש"ע סי' שכ"ב. ובחו"ל הדינים כנ"ז بلا שינוי.

אמנם לכאר' כל זה אם שנפרש ד' הרמב"ם כש"ג לעיל. אבל לכאר' ילי' פ"ד' הרמב"ם בעניין אחר, ממש"כ בהלכ' י' דיכול ליתנה לכהן קטן, זהו דוקא בזמה"ז. ולכאר' כ"מ פשוטות סדר דבריו, דבתחילה כתוב דין מתני' ג' ארחות לחלה, אח"כ (בה"ט) כתוב בזמה"ז שאין טהרה בא"י מפריש אחד ממ"ח ושורפה. אח"כ כתוב וחלה חור"ל וכו'. ויל' דזה קאי על זמה"ז, ככלומר דמהלכה ט' ואילך התחיל לסדר הדינים כפי שהם בזמה"ז, וע"ז כתוב דבחור"ל ושא"מ יכול ליתן קטן או גדול טהור, וס"ל דミילתא דרבינא בבכורות שם, מ"יר בזמה"ז שאין טהרה [אף דאי] בנדה ו, ב אמר עלא חבר' מדן בגלילא, נראה דמ"מ לא הייתה טהרה מצויה בא"י רק ליחידים.¹ ועי' מל"מ פ"ג

¹ עי' ברכות ה,ב תוח"ה הא, דבארץ ישראל היו נזירים (וממשמעותם) אבל לא בבבל. ע"ש. "ומՃן בגלילא" הינו בארץ ישראל. ודברי רבינא הם בבבל. וכן הראשונים דברו בזמה"ז בביטול טהרה, כבר בימי האמוראים נבטל. העורך.

מאבל ה"א] ע"כ הקילו בח"ל מאחר דברי"י גופי' נשרפת, אבל בזמן דהיתה טהרה בא"י, והוא דין מתני', בזה לעולם בעין ב' חלות בח"ל. ולפי"ז הכל'ן להרמב"ם איכא נ"מ בין זמה"ז לזמן מתני'.

וז. והרמ"א כתב (ס"ס שכ"ב) דא"צ בשום מקום ב' חלות, ובין בא"י ובין בח"ל מפריש אחת ונשרפת ואין לה שייעור. וככתב דמ"מ נהגו שתהאה כזית. ועי' בברכ"י שלא מצינו כלל מי שנחג להפריש א' ממ"ה. והנה הרמ"א בא"ח (ס"ס תנ"ז) כתבadam יש כהן קטן או גודל שטבל נתון לו חלה, ו"א דין נותנין חלה בזמה"ז לשום כהן. ע"ש. והנה דעתה ראשונה היא דעת הטור שם.

ולפע"ד דהטור בזה לשיטתו דבריו"ד שם הביא דעת הרא"ש דראוי לנוהג לעולם ב' חלות בין בא"י בין בח"ל ולמש"נ לעיל אהא סיימ' במד"א כאשר שם כהן טהור וכו', והיינו דכוון שנוהגים בב' חלות ע"כ נוהגים גם כן כהך דיןא דכשייש טהור נתון לו וסגי בזה. אבל הרמ"א דפסק בי"ד דין מפרישין ב' חלות כלל בשום מקום, אלא חלה אחת לאור, א"כ לעולם אינה ניתנת לכהן, ובזה אין חולק دائ' א"א נוהגים רק חלה אחת אינה ניתנת לכהן. ומהרש"ל כתוב שלא ניתן לכהן שאין לנו מיוחסים לכוהנה. ובעדותה"ש י"ד ס"ס שכ"ב תמה ע"ד ממש"כ רמ"א בא"ח שם, וככתב דאר שסתם רמ"א בי"ד מ"מ גילה דעתו בא"ח. ע"ש. ולפע"ד פשוט בש"ג דהטור בזה לשיטתו, אבל למי דנהגו בחלוקת לאור לכוכ"ע אין ניתן לשום כהן כלל. [ומ"מ עיקר הדבר רמז רמ"א גם בי"ד דכתיב דהאוכל חלה מביך וכו', וא"כ רמז לעני"ז דיש מציאות נתינה לכהן]. ועי' מ"ב או"ח שם כתב דלדינא נקט רמ"א עיקר דנותנים לכהן. ולהאמור דבריו בא"ח הם ד' הטור והטור בזה לשיטתו אבל ממש"כ רמ"א בי"ד לדינא דלעולם אין לנו אלא חלה אחת לאור לא נחלק אדם דנותן לכהן אלא לעולם נשרפת. ועי' ש"ך י"ד שם סק"ט ולמש"נ א"ש. ע"ש. ודור"ק.

מדור תגבות

הרבי אהרון בוארון שליט"א
ביה"מ בני ציון ירושלים ת"ו

הפרשת תרו"ם של משגיחי כשרות בחנויות

בעזחשיתו יום ב' ג' באיר התשס"ב

לכבוד מערכת "תנובות שדה" שע"י המכון למצאות התלוויות בארץ

שלום רב וברכה רבה !

בעניין הפרשת תרו"ם בחנויות. במאמרינו בתנובות שדה כתבתי בעניין כמ"פ להקל שימושו של המשגיח כשרות בחנויות למרות שבעל החנות אינו מודע להפרשות וההקנות הרכוכות בפועל ההפרשה שעשו המשגיח. וידידנו העוזר הרב דוד אביגדור שליט"א כתב לדברינו בקובץ שבט אדר תשס"א (עמוד מ). וכן בקובץ תשרי חמשון תשס"ב (עמוד לז) שם הזכירנו מענין זה, כתוב בהערה שלא ראה שחידשנו בזה דבר לע"ע. והצדק עמו. כי אז טרם כתבתי להסביר על העורתיו. וכעת הנני להסביר מפני הכבוד.

ואציגו תורף העניין בקיצור כדי להקל על הקוראים.

מן הגרש"ז אויערבך זלה"ה טוען בכ"מ מספרו שאדם שאינו מבין כלום בענייני הפרשת תרו"ם לא זו בלבד שאין מועיל אם אומר את נוסח ההפרשה וזורק לפח מעט יותר מא' ממאה, כי אין יודע שהוא צריך להקנות עשרית מפיירות ללי, ובשנים ג"ו עוד עשרית לעניין. אלא אדם זה גם אינו יכול למנות שליח שיפריש לו תרו"ם מפיירותיו. כי השליח צריך להקנות עשרים אחוז מהפיירות ללי ולענין, ולהקנאה זו בעה"ב כלל לא הספיק את השליח, להקנות לאחרים כעשר או כעשרים אחוז מפיירותיו. עצת"ד.

והנה אנחנו בעניין כתבתי להוכיח שידיעת בעה"ב את עניין ההקנאה אינה מעכבת. וכי בתרצותו הכללית שיישו בממוני את המצווה. והבאתי לזה ראייה ממ"ש הרא"ש בפ"ק דקדושים (סימן כ) בעניין השואל מחייב טבעת כדי לקדש בה אשה. דאף דק"יל כדי לקדש אשה צריך שהחפץ שנוטן לאשה יהיה לשיך לאיש המקדש, ואילו כאן אין הטבעת בבעלתו אלא היא אצל רק בתרורת שאלת,Auf"כ מקודשת. וזה"ט דאמרינו "דכיון שההשאל לו את הטבעת אදעתא לקדש בה את האשה, אנן סהדי דגמר בלבו ליתנה לו באותו לשון (ר"ל ובאותו קניין) שיועיל לו לעניין קדושים, שתהא האשה מקודשת בה, כי אדעתא דהכי מסר לידי את הטבעת, ואם לא יועיל בלשון שאלה יהיה בלשון מתנה, וכל הפחות תהיה מתנה ע"מ להחזיר" (לשון הרא"ש שם). הרי שלק לפניך שאע"פ שבעל הטבעת אמר ונתקוין בפירוש רק להשאל, אנו אומרים

שהטבעת ניתנת לשואל במתנה או במתנה ע"מ להחזיר. ויקנהו החתן אה"כ מן האשה ויחזרנה לו "או יחזיר לו דמיו" – כלשון הרא"ש שם. וכן פסק כהרא"ש מrown הש"ע בכמה דוכתי. ואמרנו דכמו"כ בנ"ד די בכך שבעל החנות ממנה את השילוח להפריש לו מפירותיו, שבזה הוא בעצם מסכים שיעשו בממוני את מוצאות התרו"ם. זהו תורף דברינו.

וע"ז כותב מעכ"ת שיחי' בהערה בתנובות שדה (שבט אדר תשס"א, עמוד מה) בזה"ל: לענ"ד הדברים פשוטים דאין נדון הרא"ש קשור כלל לנ"ד, דהרא"ש מיيري כשיש התרצות כללית, והחסרונו הוא רק בפרטיהם. כלומר שאין המשאייל יודע שההלהכה היא שאין האשה מתקדשת בדבר שאל, אבל יש לו למשאייל רצון כללי לתת את הטבעת לפולני כדי שיקדש בה האשה. משא"כ נדו"ד, טוען הגרש"ז אויערבך צ"ל, שאין בעל החנות מתרצה כלל בהפרש עשרים אחוז מפירותיו, ולא מסכים למעשה השילוח בזה, ואילו ידע לא היה מסכים כלל, כיעו"ש. ויסוד לחילוק הנ"ל מבואר בפירוש בברכי יוסף או"ח (סימן שטט אות א), דהיכא שאין התרצות כללית לא דבר הרא"ש. יע"ש. עכ"ל מר יציגו. ולהלן נביא המשך דברינו.

ובטרם אגש לגופו של עניין אבاؤ העיר עמ"ש שהגרש"ז א טוען שאין בעל החנות מתרצה כלל בהפרש עשרים אחוז מפירותיו, ולא מסכים למעשה השילוח בזה, ואילו ידע לא היה מסכים כלל. ע"כ. וכ"כ מר גם בס"ד. יש להעיר שהגרש"ז לא כתוב בדיקן, אלא הגרש"ז טוען שמעככ בכאן זה שבעה"ב לא יודע מעنين המשער ראשוני וענין, אבל לא אמר הגרש"ז שאילו בעה"ב ידע לא היה מסכים, כי זה אינו, כי באמת אם ידע כן היה מסכים, באשר בימינו אין נוותנים המשער ראשון ללו ומעשר עני לעני בפועל (שלא ברצון חכמים. ואcum"). אלא שהגרש"ז מעורר שאע"פ שלא נוותנים להם בפועל, צריך ידיעה והתרצות לעצם ההפקעה הממנית הכרוכה במעשרות אלו. וחוכק הגרש"ז לומר שהחזרות זהה מעככת ההפרש.

עוד אוסיף להעיר בתחילת דברי עמ"ש מר שיסוד לחילוק מבואר בפירוש בברכי יוסף או"ח (שם) שהיכא שאין התרצות כללית לא דבר הרא"ש. דעתינו שם וראיתי שלא כך אמר, אלא ה"ק, שלא אמר הרא"ש את סברתו הנז' שאפשר לנו לשנות מדבריו של בעל החפש ולומר שאע"פ שהוא אמר בפירוש שהוא "משאל", אמדין דעתיה שהוא מסכים גם ל"מתנה" וכו', עד כאן לא מצין למימר חידוש כ"כ גדול אלא לשנות מדברו בלבד, אבל איננו יכולים לשנות מעשה בפועל שעשה בעל החפש. ובזה מיישב החיד"א קושיית הט"ז שם על הרא"ש. יע"ש.¹ ותל"ת שכאש

¹ באמת עיקר הדבר היה פשוט לי מסברא דהרי להדייה כתוב בראש"ש שצורך היה לו את הטבעת על מנת לקדש בה האשה, כלומר יש התרצות כללית. רק ראייתי שכת"ר לא חש לה בהתחלה, בתגובה בחוברת 48, لكن טרחתתי להביא שם בהעתרי מדברי מהחיד"א, בדבריו ז"ל מבואר לדהרא"ש צורך שיש להרא"ש דחסר משיכה ומעשה כו' לפי העניין דעסוק בה כ"כ. אבל הרי כתוב דגם הרא"ש מודה לצורך התרצות כללית ואומדנא כו'. כי"ש. העורן.

ראיתי קושיות הט"ז שם, אמרתי מדעתி לישב כן. ואח"כ רأיתי שכ"כ בברכ"י. ותל"ית שכיוון דעתך הפחות לדעת אדוננו מרן החיד"א זיע"א. אבל איןנו עניין לנידונו.

ולגופו של עניין, שכוחב מר לחלק בין נדון הרא"ש בטבעת שואלה לנדוןנו. אז ואומר שאע"פ שמסכים אני שחילוקנו נכון, ואוסף ביאור משלי, דבטבעת שואלה כיוון שהוא מוסר טבעתו לחברו, הוא מודיע לך שתתבצע בטבעתו אייזו פעהלה, א"כ בהא שפיר מצין למיר שדעתו מסכמת שתיעשה כל פעהלה והקנהה שתידרש עבור הקדושים. אבל בנ"ד בשלמא אילו בעל החנות ידע שתתבצע אייזו פעהלה או הקנהה ועוד עשרים אחוז מפירוטיו, יכולנו לומר גם זה שדעתו מסכמת שתיעשה בעשרות אחוז מפירוטיו כל פעהלה והקנהה שתידרש עבור מצות התרו"ם. אבל הרי באמת בעל החנות אינו מודיע כל שתתבצע אייזו פעהלה או הקנהה בעוד עשרים אחוז מפירוטיו. וא"כ לכואורה זה אי אפשר לומר שהוא שיחולו זהה כל ההקנות הנדרשות בהלכה, שהרי לגבי העשרים אחוז מפירוטיו אין כאן ידיעה והתרצות לכלום. וכמו שעוררנו על בעיה זו כמ"פ במאמרינו לעניין הפרשת תרו"ם שמספרש בעצמו מי שאינו מבין בענייני תרו"ם, שאע"פ שהוא מתכוון ורוצה שיחול כל מה שצורך לחול ע"פ דין, והוכחנו שמייקר הדין בכל מה"ג אכן די בהתרצות כללית, מ"מ אדם זה שאינו מבין בענייני הפרשנות אינו מתכוון שיחול מה שצורך לחול אלא באותו מעט יותר מא' ממאה (+1%) שהוא הוציא מהשקית, והוא מודיע כלל שחו"ז מזה צריך לעשות עוד הפרשנות בשאר הפירות, דהיינו מעשר ראשון ושני או עני, וא"כ אינו מתכוון להחיל משחו אלא במעט שהוא (+1%) אבל לא כלום בשאר הפירות. ומשום כך העלינו שמי שאינו מבין בענייני הפרשנות ורק אומר את הנושא ללא הבנה אין הפרשתו מועלת. וא"כ לכואורה כמו"כ בנ"ד, שהוא אינו מבין בענייני הפרשנות ממנה שליח להפריש לו תרו"ם, אינו מתכוון למןתו לפעול אלא במעט יותר מא' ממאה (+1%), ולא כלום בעוד עשרים אחוז מפירוטיו. וזה לכואורה טענה חזקה על דברינו. אף שלא ברור שהגרש"א נתכוון לבדוק לזה.

ואולם לאחר העיון נ"ל דשפיר כתבנו להקל בזה. כי נ"ל לומר דכיוון שבעל הפירות מצוה את שליחו באופן כללי לתקן לו את פирוטיו², אף שהוא מודיע רק לך שמוציאים מפירוטיו מעט יותר מא' ממאה, מ"מ לא איכפת לו ואינו יודע מה McCain יוציא השילח את המעט יותר מא' ממאה לתרו"ם, וא"כ הוא מוסר בידו את כלל היבול לעשوت בו ככל הנוצר ע"פ הדת והדין. ואף שיתכן מקרים שבעל החנות כבר מראש יודיע בערך (או אפילו בבדיקה) מה McCain יכח המשגיח את הפרשנות (+1%), אף

² בהרמנוטיקה דמר נר"ו, זו בדיקת הנקודת, ומהדבר הוא על עמי הארץ שעדיין אין בהם ריח תורה ולא לימדו אותן כלל מצות הפרשת תרו"ם, וסבירים שהמשמעות רק אומר איזה נוסח וורק קצר פרי לפה וכו' ובכך מקבלים "תעודת הקשר" לצורך גרידא. וחסר התוצאות כללית להפרשת עשרים אחוז מהפירוט. וכמ"ש כת"ר לעיל. וכך חזר כת"ר ומדבר על מציאות שונה, על אדם שיודיע שיש מצות הפרשה ומזכה את שלווה לתקן הפירוט" מבחינה הלכתית. וא"כ לנ"ד ניתן לסייע המומ"מ בה, כיוון שאין בינו מחלוקת כלל. הנ"ל.

עפ"כ נראה דכיוון שאילו יבא המשגיח ויאמר לו שחוسر כאן מהכמota הדרישה (+1%), וצריך להוסיף עוד, או אם יאמר לו שמאיזו סיבה הוא זוקק לחלק אחר של היבול לעשות שם הפרשה, הרי הוא מאפשר לו ומניח לרשותו את כל היבול, שיקח מכל הין שרצו. וכיון שכן נמצא שלוותם בעל הפירות מוסר בידי המשגיח את כל היבול לעשות בו ככל הנדרך ע"פ הדת והדין. וכיון שכן נראה דשפיר מהניא הפרשת המשגיח כשרות, למרות שאין בעל הבית מודע להפרשת המעשר ראשוני. וכבר הבנו שכן הווינו שני גזולי הדור שלפני פנינו ה"ה החזו"א והגרץ"פ פראנק, שע"ה שאינו מבין בענייני הפרשות רשייא למנות שליח שיפריש לו מפירותיו, ואין צריך למדדו ולהסביר לו כלום. ומ"מ גם דעתך הפחותה מסכמת בודאי למ"ש מעכ"ת (בגlinן תשרי חשוון תשס"ב עמוד לו בהערה) שיש פנים מסבירות בהלכה לחומרת רבינו הגרש"ז נ"ע. אף דעת תנאי החזו"א והגרץ"פ פראנק דמסייעי לו. ומה חמיר TABA ULIO BERCA.

ומה שישים ידידנו יצ"ו בזה"ל: גם מה שאמרו בע"ז (נג): מדפלחו לע"ז שליחותיהם וכו'. ע"ש. כבר כתוב ברבר כי יוסף אה"ע (סימן ה אות טו"ב) דאין מدين שליחות. ע"ש. א"כ הכא בתמורה שצרכי שליחות, וכל שלא מינווה שליח להפריש ואנן סהדי שלא ניח"ל בהפרשת עשרים אחוז וכוכ', ודאי לאו שליח הוא כלל. ודוק. ע"כ. אני מבין דר"ל שאין ללמד מושט שאפשר להיות שליח ללא מינוי זהה. כי שם אין המכון לשילוחות מדין שליחות, וכמ"ש מן החיד"א, אבל בנ"ד דתרומה כן בעין שליחות. והנה בעניין אם להפרשת תרו"מ צריך שליחות מדין שליחות, או דangi בזוכה, יש אריכות גדולה בפסקים, ובודאי לא נעלם זה מעניini מעכ"ת.³ ואני יודע אם נגעו בה מהסוגיא דע"ז שציין מע"כ או לא. ועכ"פ אנכי בענייני ביצור בקיוצר במאמר הנדפס בתנובות שדה (תשרי טבת תשס"א בענף ה') שהסכמה הפסקים ומן השלחן ערוץ

³ חידוש אותו חכם הוא להפריש ממה שימושים בין כך לפה. אבל ודאי שבתרומה צריך שליחות, לכל דין שליחות מתרומה יילפי, "גם אתם לרבות שלוחכם"atham - מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם [ב"מ כב,א. ועי' גם קידוד מא,ב וחולין יב,א]. אלא דזכיה מטעם שליחות או מדין יד בעלים הוא. וסביר אותו חכם לתקן בכך, שהוא כתרום ממשו על של חבריו, וזבזה לא בעין דעתם היכא שהעיסה מתקללת. ואולם סמרק על דברי התה"ד שכח שמשורתה מפרישה הלה בלא ידיעת בעלה הבית היכא שהעיסה מתקללת. ואולם דברי התה"ד לא פלטי מפלוגתא. וקצתה"ח רמג,ח ועוד החלקו עליו משום ד"זיכן לאדם אמרוי ולא"ז זיכן מאים". וגם תה"ד דיבר דוקא בשידוע שבעה"ב מרישה תדי אלא שלא מונתה אותה שליחת. לא נון נדון דיקון. וגם תה"ד מועליה אלא למעט יותר אחד ממשים שימושים לפה, אבל לא לעשרים אחוז מהפירות. וכבר עילוה למערתא דידיini ולא קבלוה, ולא נגגו לשם סמור על זה כלל. ובmundini ארץ שביעית בסופו כתוב הגרש"ז אוירבאך קוונדרס ארוך בעניין זה [שם בפרק ב' האריך להוכיח שגם אם מפרישים שלא על מנת לחת ללווי (שלא כדין), עכ"פ צריך שיעשה ממון השבת כי כדי שציאו הפירות מטלם. ע"ש]. ואם כוונת כת"ר לדברי הרמב"ם הנה' תרומות דג, שלא בעין שליחות כלל. [ופסקו מאן יוא"ד שלא,לא]. הרי צריך שאחר כך גילה דעתו ויאמר כיין אצל יפות, ואוקמה מאן ודעמה משומ ולמתעם קאי, ולבן מהני נילוי דעתה למפרע. אבל בעלאו ודאי צריך שליחות, כמבואר שם בהל' א'. ומן בשו"ע שם סע' כ"ט. [וצע"ג על מ"ש כמה אחרו' שמהרמב"ם הנה' סייעתא להתחה"ד]. וגם בימינו שמספרשים תרומה כל שהוא, שלא שירך יכול אצל יפות, עכ"פ צריך גilio דעתה. וזה ברור. וכן בנדון דיקון שאינו כו' המציאות, כאמור מיריב באנשים שאין כוונתם להפריש תרו"מ כלל, ואין יודעים שהMSGIICH מפריש עשרים אחוז כו. ואcum"ל. הג"ל.

שא"צ שליחות. והענין דורש אריכות וטרם נפניתי להה. ובאשר למה שישים מר שאנן סהדי וכו'. יעווין מ"ש ע"ז לעיל.

אמנם ודאי צדק ידינו שליט"א במא שכטב בקובץ תשרי חson תשס"ב (עמוד ל' בהערה) שמה שהבאו שמו מאחרוני זמניםו שצ"ע אם מהנהיא הפרשה שעשו אדים שאינו מבין עניין הפרשה, וחושב שהיא איזו תחינה. וכ' ע"ז, הן הדברים הניתנים לעיל מפי הגרש"א, שהו סוף וכטב שמהאי טעם לא מהנהיא נמי הפרשת השליח, כיון שאינו הבעלים יודע כלל מהנעשה. עכ"ל. דבזה ודאי צדק. שכן פשט דבריהם. וכמו שכתבתי גם אנחנו בעניין בפירוש במקום. אמןם אני טועתי לשון החוז"א הקצחה והסתומה אפשר לפרשה באופן אחר (שכתבנו שם לעורר לפסול הפרשת אדם כזה מצד אחר. ע"ש). וכתבנו בפירוש שאנו אומרים כן למורות שאחרוני זמניםו לא הבינו כך בדעתו.

ואני מחזיק טוביה הרבה לעורתו המחייבות והנכונות, וועל ידן התלבנו הדברים יותר. ושכמ"ה בג"ר וכט"ס.

בתודה ובכבוד רב
א. בוארון

חובת בדיקה בירקות גנעים

הוספה למ"ש בجلון 40 עמ' 31 בהערה

עתה ראייתי בש"ת הרשב"א (ח"א סי' תפ"ה) שכטב דמה שאמרו דביבש ביבש אזי' בתר רוב ורשאי לאכול כ"א בפ"ע"צ, לא נאמר דין זה באיסורין החמורין שאינם מתבטלים בשיטים כבריה וחח"ל. ע"ש. וא"כ מטעם זה גם אין לסמו על ס"ס, דהא ס"ס נמי הוא מטעם רוב לדעת הרשב"א, כידוע.

עוד כתוב שם בסוף התשובה דכיוון שאיסור הניכר אינו בטל כלל, א"כ חטים שייתכן שם מוחמצים שנתערבו בשאר חטים, אין להם ביטול, כיון שאפשר לבדוק הכל ולברר אם יש בהם חטים חמץ. ע"ש. והרואה יראה שכ"כ "כعود יש לומר", כולם גם ללא חשש דחמצ בכל שהוא. ולא בשנתערבו בפסח מייר, אלא קודם פסה, ולא סברת חזור וניעור. כי"ש. וא"כ הוא הדין בנדון ידן, גם אם יש ספק ומעט מאוד תולעים מצויים בפטריות, יש לחיב בדיקה כללית, שכן ידוע והחזק בודאי יש בהם נגימות גם לאחר החיתוך, אלא שהספק הוא אם לאחר החיתוך נמצא תולעים בקופסה זו שלפנינו או באחרת. ודוק.